

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЛОГОРИТМІЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДІТЬМИ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА**

Студентки 2 курсу,
групи ЛОГм-1-24-1.4д
другого (магістерського) рівня
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
спеціальності 016 Спеціальна освіта
освітньої програми 016.01.01 Логопедія
Доропій Софії Сергіївни

Використання чужих ідей,
результатів і текстів мають посилання
на відповідне джерело

Науковий керівник: В. А. Литвененко,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри спеціальної та інклюзивної
освіти

(підпис студента) (ініціали, прізвище)

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Допуск до захисту
Перед ЕК

О.В. Мартинчук,
Завідувач кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Київ – 2025 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ЛОГОРИТМІКИ У КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА.....	13
1.1. Розлади аутистичного спектра у дітей дошкільного віку: мовленнєві та психофізичні особливості.....	13
1.2. Логоритміка як метод корекційно-розвиткової роботи з дітьми з порушеннями мовлення.....	22
1.3. Специфіка проведення логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектра.....	30
Висновки до першого розділу.....	35
РОЗДІЛ ІІ. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОВЕДЕННЯ ЛОГОРИТМІЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА	38
2.1 Методичні засади щодо застосування педагогами логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектра.....	38
2.2 Особливості застосування педагогами логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектра.....	42
Висновки до другого розділу.....	55
РОЗДІЛ ІІІ. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ЛОГОРИТМІЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА	58
3.1. Методичні рекомендації щодо організації та проведення логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектра.....	58
3.2. Аналіз ефективності застосування методичних рекомендацій з логоритміки у роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра.....	66
Висновки до третього розділу.....	77
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	91

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти

ООП – особливі освітні потреби

РАС – розлади аутистичного спектра

ВСТУП

Актуальність теми. Зростання кількості дітей із РАС у ЗДО України створює нові виклики для педагогів і логопедів, зокрема щодо організації інклюзивного та корекційного навчання. Сучасні дослідження вказують на те, що близько 1-2% дітей дошкільного віку мають ознаки РАС, і ця цифра з кожним роком зростає через поліпшення діагностики та підвищення обізнаності батьків і фахівців. Розлади аутистичного спектра характеризуються різноманітними когнітивними, сенсорними та соціально-комунікативними порушеннями, що ускладнюють процес засвоєння традиційних навчальних програм. Одним із ключових аспектів розвитку таких дітей є формування мовленнєвої компетенції, оскільки комунікативні труднощі часто стають причиною соціальної ізоляції та емоційних проблем. Водночас інтенсивність корекційних потреб дітей із РАС у різних сферах розвитку вимагає від педагогів індивідуального підходу та використання спеціалізованих технологій. Потреба у науково обґрунтованих методиках для стимуляції мовлення, моторики та соціальної взаємодії дітей з аутизмом постає як на національному, так і на міжнародному рівні. Психолого-педагогічна практика показує, що недостатньо просто включати дитину з РАС у загальні групові заняття: необхідні адаптовані та інтегровані методи. Тому комплексні технології, що поєднують рух, ритм і мовлення, є стратегічно важливими для розвитку дитини. Проблема полягає у відсутності системних досліджень, які аналізують практичні аспекти застосування таких технологій (О. Бавольська, Д. Васильєв, А. Іваненко, S. Daniel, P. Morris, G. Piccolo).

Логоритміка, як метод інтегрованого розвитку, поєднує ритмічні рухи, вокальні та музичні вправи, що дозволяє одночасно стимулювати різні компоненти психомоторного і мовленнєвого розвитку. Вона не лише покращує темпо-ритмічне сприйняття та складоритм, а й сприяє розвитку координації рухів, уваги та емоційної регуляції, що особливо важливо для дітей з РАС. Педагогічні спостереження свідчать, що регулярне використання логоритміки

підвищує мотивацію дітей до занять та покращує їх участь у груповій діяльності. Незважаючи на численні позитивні ефекти, у наукових джерелах бракує систематизованих даних щодо практичних підходів до застосування логоритміки саме в роботі з дітьми з аутизмом. Недостатньо вивчено, які методичні прийоми та технології є найефективнішими, які формати занять (індивідуальні, підгрупові чи групові) оптимальні, та які труднощі виникають у педагогів під час проведення занять. Окрім того, залишається мало інформації про потребу фахівців у методичних матеріалах та професійному супроводі. Вивчення цих аспектів дозволить не лише підвищити ефективність логоритмічних занять, а й покращити міждисциплінарну взаємодію педагогів у ЗДО (І. Боднар, А. Гридасова, М. Капітула, Т. Кудярьська, R. Chen, X. Ding, N. Fauziah, A. Fiveash, B. LaGasse, N. Fram).

Особливої уваги потребує аспект міждисциплінарної роботи педагогів. Досвід практичних занять свідчить, що комплексний підхід, який поєднує діяльність логопедів, психологів, корекційних педагогів та музичних керівників, дозволяє більш повно враховувати індивідуальні потреби дітей. Таке поєднання професійних компетенцій сприяє формуванню мовленнєвих, моторних та соціальних навичок у дітей з РАС більш ефективно, ніж ізольована робота одного фахівця. Водночас у літературі бракує емпіричних даних, що підтверджують переваги саме міждисциплінарного підходу у логоритмічній діяльності. Вивчення цих аспектів дозволить визначити оптимальні стратегії координації та планування занять, а також оцінити внесок кожного фахівця у комплексний розвиток дитини. Крім того, такий підхід допомагає педагогам ефективніше реагувати на поведінкові та емоційні труднощі дітей під час занять. Розуміння того, як інтегрувати логоритмічні вправи у міждисциплінарну практику, сприятиме підвищенню якості корекційно-розвивальної роботи (А. Галій, О. Козинець, Т. Соловйова, А. Співак, В. Тіщенко, J. Gudknecht, S. Kapp, L. Wang, Z. Zhaowen).

Ще одним важливим аспектом є необхідність системного вивчення труднощів, з якими стикаються педагоги під час проведення логоритмічних

занять. Серед них: адаптація вправ під індивідуальні особливості дітей, утримання уваги, регуляція поведінки та вибір оптимальної структури заняття. Недостатнє наукове висвітлення цих проблем ускладнює розробку методичних рекомендацій та підготовку фахівців до реальної практичної роботи. Аналіз труднощів допомагає виявити, які прийоми потребують удосконалення, а також визначити, які аспекти логоритмічних занять є найбільш ресурсомісткими для дітей і педагогів. Вивчення цих питань сприятиме підвищенню ефективності занять і створенню більш комфортних умов для розвитку дітей з РАС. Крім того, це дозволить науково обґрунтовано планувати професійний супровід педагогів і підготувати їх до вирішення складних ситуацій під час занять. Систематизація таких даних сприятиме розвитку сучасних методичних підходів, орієнтованих на комплексний розвиток дітей із різним рівнем проявів аутизму (Є. Денисюк, О. Мандзюк, О. Шведюк, С. Rimmer, С. Shein, Z. Zheng).

Враховуючи все вищезазначене, актуальність теми «Особливості проведення логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектра» визначається комплексною необхідністю вивчення логоритміки як ефективної методики для стимуляції розвитку дітей дошкільного віку з РАС. Наукове обґрунтування, аналіз методичних практик та виявлення труднощів педагогів створюють основу для розробки сучасних рекомендацій, які допоможуть підвищити ефективність корекційно-розвивальної роботи та забезпечити умови для гармонійного розвитку дітей із РАС у ЗДО.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати застосування логоритмічних вправ із дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектра та розробити методичні рекомендації щодо їхньої організації, спрямовані на покращення мовленнєвого розвитку, соціалізації та адаптації дітей.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової та методичної літератури з питань використання логоритміки як методу корекційної роботи з дітьми з РАС.

2. Визначити особливості застосування педагогами логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з РАС.

3. Розробити методичні рекомендації щодо комплексного підходу логоритмічних вправ для дошкільників із РАС з урахуванням їхніх психофізичних особливостей.

Об'єкт дослідження: процес логоритмічної корекційної роботи з дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Предмет дослідження: особливості застосування логоритмічних вправ у роботі з дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Теоретико-методологічні засади дослідження ґрунтуються на наукових положеннях, що розкривають сутність РАС, особливості психічного, мовленнєвого та соціального розвитку дітей дошкільного віку з РАС, а також специфіку їх корекційно-розвивального супроводу (Ю. Антипкін, В. Артюх, О. Базь, Д. Васильєв, І. Дмитрієва, А. Іваненко, О. Коваль, О. Кресан, Т. Кузнецова, З. Кучер, Р. Літвінов, Г. Машьянова, І. Мельничук, А. Могиленко, А. Мумінов, О. Мусієнко, В. Олексюк, О. Павелко, М. Пожидаєв, О. Радкевич, О. Ріга, Т. Скрипник, О. Таран, Р. Уколова, А. Федорова, О. Форостян, С. Храбра, К. Ямпольць, Е. Basha, Е. Bigler, C.Hilton, S. Kapp, R. Muthusamy, G. M. Piccolo, K Ratcliff, G. Vyshka, Z. Zhaowen та ін.); праці, присвячені розвитку мовлення та комунікативних навичок у дітей з РАС (О. Бавольська, О. Білюк, А. Галій, М. Козак, Ю. Косенко, А. Мількова-Толкачова, І. Мойсеєнко, Т. Приходько, Т. Соловйова, В. Тіщенко, Ch. Hu, S. Maemonah, L. Wang, Z. Zheng та ін.).

Теоретичні засади логоритміки як інтегрованої корекційно-розвивальної технології базуються на працях, що розкривають її зміст, структуру та корекційний потенціал у роботі з дітьми дошкільного віку (К. Абрамян, І. Боднар, А. Гридасова, Т. Гульчак, Є. Денисюк, Л. Дронік, О. Загребельна,

М. Капітула, Л. Котлова, О. Красніцька, Т. Кудрявська, С. Максимець, О. Мандзюк, Д. Мануйлова, Т. Матвієнко, Л. Матрой, В. Партола, Н. Сакір, Л. Стахова, А. Сторожик, Є. Суровцова, Є. Тарасюк, С. Тесленко, Д. Хавчук, Г. Хворова, Л. Черніченко, О. Шадюк, Н. Шведюк, О. Шостак, R. Ding, G. LaGasse, P. Morris та ін.).

Значне методологічне значення для дослідження мають праці, присвячені ритмічним, музичним та сенсомоторним інтервенціям у роботі з дітьми з аутизмом (О. Борецько, Г. Кавиліна, О. Козинець, Л. Назарчук, Р. Призванська, А. Співак, A. Antara, R. Chen, S. Daniel, X. Ding, G. Duan N. Fauziah, A. Fiveash, N. Fram, C. Rimmer, A. Saedi та ін.).

Для розв'язання поставлених завдань, використано **комплекс методів наукового дослідження:**

- **теоретичні:** аналіз, синтез, порівняння та узагальнення для вивчення сучасних теоретичних засад, наукових підходів і методологічних основ щодо особливостей проведення логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з РАС;
- **емпіричні:** опитування педагогічних працівників щодо проведення логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з РАС, розроблення методичних рекомендацій щодо проведення логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з РАС;
- **математично-статистичні:** кількісна та якісна обробка даних та визначення ступеня значущості отриманих під час опитування результатів.

Основні джерела дослідження становлять різні за характером та змістом матеріали:

1. **Архівні документи** науково-дослідних інститутів, аналітичні звіти, узагальнені статистичні дані, а також нормативні й концептуальні документи, присвячені питанням раннього виявлення РАС, організації психолого-педагогічного супроводу та міждисциплінарної взаємодії фахівців

(Ю. Антипкін, В. Артюх, О. Кресан, О. Коваль, О. Радкевич, Т. Скрипник, О. Форостян, К. Ямпольський).

2. **Науково-психологічна та педагогічна література**, яка розкриває теоретичні засади розвитку дітей з РАС, особливості їх когнітивного, емоційного, сенсорного та мовленнєвого розвитку, а також сучасні психолого-педагогічні підходи до корекційно-розвивальної роботи, зокрема дослідження українських науковців (О. Базь, Д. Васильєв, І. Дмитрієва, А. Іваненко, Р. Літвінов, Г. Машьянова, І. Мельничук, А. Могиленко, А. Мумінов, О. Мусієнко, В. Олексюк, О. Павелко, М. Пожидаєв, О. Ріга, О. Таран, Р. Уколова, А. Федорова, С. Храбра, Г. Хворова) та зарубіжних фахівців, які аналізують аутизм у контексті нейропсихологічних, поведінкових і соціально-комунікативних моделей розвитку (E. Basha, E. Bigler, C. Hilton, S. Kapp, R. Muthusamy, G. M. Piccolo, K. Ratcliff, G. Vyshka, Z. Zhaowen).

3. **Періодичні наукові видання**: статті, присвячені використанню музично-ритмічних, логоритмічних та рухових технологій, а також питанням інклюзивної освіти та професійної підготовки педагогів (О. Бавольська, О. Білюк, А. Галій, М. Козак, Ю. Косенко, А. Мількова-Толкачова, І. Мойсеєнко, Т. Приходько, Т. Соловйова, В. Тищенко) і праці зарубіжних авторів, які досліджують вплив музики, ритму та руху на розвиток дітей з аутизмом (Ch. Hu, S. Maemonah, L. Wang, Z. Zheng).

4. **Методична література**: авторські програми, методичні рекомендації, практичні посібники, дидактичні матеріали та алгоритми побудови логоритмічних занять, з урахуванням адаптації вправ до індивідуальних можливостей дітей з РАС, а також рекомендації щодо взаємодії логопедів, психологів, корекційних педагогів і музичних керівників розроблені на основі праць Н. К. Абрамян, І. Боднар, А. Гридасова, Т. Гульчак, Є. Денисюк, Л. Дронік, О. Загребельна, М. Капітула, Л. Котлова, О. Красніцька, Т. Кудрявська, С. Максимець, О. Мандзюк, Д. Мануйлова, Т. Матвієнко, Л. Матрой, В. Партола, Н. Сакір, Л. Стахова, А. Сторожик,

Є. Суровцова, Є. Тарасюк, С. Тесленко, Д. Хавчук, Л. Черніченко, О. Шадюк, Н. Шведюк, О. Шостак.

5. Навчальні посібники та підручники, що подають базові поняття, принципи та методи роботи з дітьми з РАС, що становлять фундамент для аналізу логоритмічної діяльності та міждисциплінарного підходу (О. Борецько, Г. Кавиліна, О. Козинець, Л. Назарчук, Р. Призванська, А. Співак), а також праці зарубіжних авторів, присвячені інклюзивній освіті, музичній терапії та корекційній педагогіці (A. Antara, R. Chen, S. Daniel, X. Ding, G. Duan, N. Fauziah, A. Fiveash, N. Fram, C. Rimmer, A. Saedi, R. Ding, G. LaGasse, P. Morris).

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота на констатувальному та формуальному етапах дослідження виконувалася на базі Корюківського закладу дошкільної освіти № 4. Вибірку склали 15 педагогів різних спеціалізацій: логопеди, психологи, корекційні педагоги та музичні керівники, які працюють із дітьми дошкільного віку з РАС.

Елементи наукової новизни одержаних результатів: вперше на основі узагальнення сучасних психолого-педагогічних та логопедичних підходів систематизовано уявлення педагогів ЗДО щодо особливостей мовленнєвого та комунікативного розвитку дітей дошкільного віку з РАС в умовах інклюзивного освітнього середовища, що дало змогу виявити актуальні труднощі та потреби практиків у реалізації корекційно-розвивальної роботи; уточнено роль логоритміки як комплексного засобу корекційного впливу в системі роботи з дітьми з РАС з урахуванням її міждисциплінарного характеру та можливостей інтеграції мовленнєвого, рухового, музичного й емоційного компонентів у практиці дошкільної освіти; розширено уявлення про педагогічні умови ефективного використання логоритмічних вправ у роботі з дітьми з РАС шляхом аналізу досвіду педагогів, що дозволило визначити чинники, які сприяють або перешкоджають впровадженню логоритміки в освітній процес; набули подальшого розвитку підходи до

організації корекційно-розвивальної роботи з дітьми з РАС через обґрунтування доцільності використання логоритміки як засобу підвищення мовленнєвої активності, розвитку комунікативної ініціативи та емоційної взаємодії, а також як інструменту професійної підтримки педагогів у роботі з дітьми з ООП.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що розроблені методичні рекомендації щодо організації та проведення логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з РАС можуть бути використані в практичній діяльності вчителів-логопедів, корекційних педагогів, практичних психологів і музичних керівників ЗДО. Запропоновані рекомендації сприяють підвищенню ефективності корекційно-розвивальної роботи, враховують індивідуальні особливості дітей з РАС, труднощі педагогів під час проведення занять, а також можливості міждисциплінарної взаємодії фахівців. Матеріали дослідження можуть бути використані під час планування логоритмічних занять, розроблення корекційно-розвивальних програм, а також у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які працюють в умовах інклюзивної освіти.

Апробація результатів дослідження: Апробація здійснювалась на базі Корюківського закладу дошкільної освіти № 4 (довідка про впровадження). Основні положення і результати дослідження:

– підготовлено та опубліковано у співавторстві з науковим керівником статтю: Литвиненко В. А., Доропій С. Формування граматичних категорій відмінка та роду у дітей дошкільного віку з іншомовних родин. *Збірник тез наукових праць XII Всеукраїнської міжнародної заочної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми логопедії та реабілітації»*. 10 грудня 2024 року. м. Суми. 2024. С. 29–31.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, 5 додатків (12 сторінок), списку використаних джерел (78 найменування, з них 25 іноземними мовами. У тексті містяться 1 таблиця і 10 рисунків на сторінках

основного тексту. Загальний обсяг наукової роботи становить 99 сторінок, з них основний текст викладено на 76 сторінках.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ЛОГОРИТМІКИ У КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА

1.1. Розлади аутистичного спектра у дітей дошкільного віку: мовленнєві та психофізичні особливості

У сучасному суспільстві зростає увага до дітей з розладами аутистичного спектра, особливо у контексті їхнього навчання, соціалізації та розвитку комунікативних навичок. Питання аутизму є надзвичайно актуальним для логопедії, корекційної педагогіки та психології, оскільки саме комунікативна сфера найбільш уражена у дітей з РАС [14, 79].

Поняття «аутизм» уперше ввів швейцарський психіатр О. Блейлер, характеризуючи ним стан, за якого індивід уникає контактів із зовнішнім світом і занурюється у власні переживання. З часом термін набув ширшого змісту: його почали використовувати і для позначення емоційно-поведінкових проявів, що супроводжуються труднощами у довільному керуванні мисленням, обмеженими інтересами та специфічною реактивністю на зовнішні стимули. Однак сучасна наука визнає, що такий підхід є надто узагальненим і не відображає всієї складності феномену [55].

Саме тому більш точним і коректним у науковій та клінічній практиці є поняття «розлади аутистичного спектра» (DSM-5, 2013 р.). Воно охоплює широкий спектр симптомів та різних рівнів підтримки, необхідних дитині, а також враховує гетерогенність проявів: від легких труднощів соціальної комунікації до глибоких порушень взаємодії, поведінки та мовлення. РАС виникає внаслідок атипового розвитку головного мозку та проявляється вродженим дефіцитом соціальної взаємодії, комунікації, а також стереотипністю поведінки та сенсорними особливостями. Це ускладнює участь дитини у звичних соціальних процесах, впливає на формування

емоційно-комунікативних здібностей та потребує спеціальних умов для розвитку [72].

Як зазначає М. Козак, типові ознаки дітей із РАС включають обмежене коло інтересів і ритуальну поведінку. Інтереси таких дітей часто мають вузький, специфічний характер і супроводжуються високим рівнем зосередженості на окремих предметах, темах або діях, що не завжди відповідають віковим нормам. Будь-які зміни звичного порядку, режиму чи способу виконання дій можуть викликати виражене занепокоєння, протестні реакції або емоційну дезорганізацію. Ритуалізація поведінки виконує для дитини компенсаторну функцію, забезпечуючи відчуття передбачуваності та безпеки у взаємодії з навколишнім середовищем. Водночас така ригідність істотно обмежує можливості соціальної адаптації та навчання [3, 19].

У дослідженнях В. Олексюк та О. Павелко мовленнєві порушення у дітей з РАС розглядаються як один із ключових чинників обмеження соціальної взаємодії. Автори підкреслюють, що порушення мовленнєвого розвитку можуть проявлятися у широкому діапазоні форм: від повної відсутності мовлення до наявності формально збережених, але комунікативно неефективних висловлювань. Мовлення таких дітей часто не виконує функції соціального контакту, оскільки спрямоване не на партнера по спілкуванню, а на власні дії або внутрішні переживання. Характерними є ехолоалії, використання мовленнєвих штампів, повторення фраз без усвідомлення їхнього змісту, а також труднощі у формуванні діалогічного мовлення. На думку дослідників, порушення прагматичного аспекту мовлення істотно ускладнює встановлення соціальних зв'язків і ефективну взаємодію з оточенням [2, 34, 65, 76, 77].

Особливістю мовленнєвого розвитку дітей з РАС є також диспропорція між рівнем формального володіння мовними засобами та здатністю використовувати їх у комунікативних ситуаціях. Навіть за наявності достатнього словникового запасу діти можуть мати труднощі з ініціацією, підтриманням теми розмови, дотриманням черговості реплік у діалозі. Часто

спостерігається порушення інтонаційної виразності, монотонність мовлення або, навпаки, надмірна емоційна забарвленість без відповідності змісту. Це свідчить про порушення інтеграції мовленнєвих і соціально-когнітивних механізмів розвитку [46, 31, 37].

Важливою складовою комунікативних порушень у дітей з РАС є уникання або нестійкість зорового контакту. У працях О. Бавольської зазначається, що діти з РАС часто не використовують погляд як засіб регуляції спілкування та не спрямовують його на співрозмовника під час мовлення або слухання. Зоровий контакт у таких дітей може бути короточасним, фрагментарним або виникати лише у ситуаціях високої зацікавленості. За даними досліджень авторки, така особливість пов'язана з атиповою обробкою соціально значущих стимулів і зниженим рівнем соціальної мотивації. Відсутність зорового контакту суттєво впливає на формування спільної уваги та наслідування, які є базовими механізмами розвитку мовлення [2, 5, 79].

Окреме місце у структурі клінічних проявів розладів аутистичного спектра займають порушення обробки сенсорної інформації, які охоплюють особливості реагування на слухові, зорові, тактильні, нюхові, смакові, пропріоцептивні, вестибулярні та інтероцептивні стимули. Атипова сенсорна реактивність може проявлятися у формі гіперчутливості до окремих подразників, зокрема різких звуків або інтенсивного освітлення, що зумовлює уникання сенсорних ситуацій, підвищену тривожність та афективні реакції, пов'язані із сенсорним перевантаженням. Поряд із цим у дітей з РАС також спостерігається гіпочутливість, яка характеризується зниженою або відстроченою реакцією на стимули різної сенсорної модальності. Такі порушення можуть призводити до пошуку надмірної сенсорної стимуляції або недостатнього реагування на соціально значущі сигнали. Атипова сенсорна інтеграція негативно впливає на регуляцію поведінки, емоційний стан та рівень адаптивного функціонування дитини. Вона ускладнює залучення до навчальної діяльності, виконання інструкцій та підтримання довільної уваги [64, 71].

Сенсорні порушення тісно пов'язані з мовленнєвим розвитком, оскільки недостатня або надмірна сенсорна стимуляція ускладнює сприймання мовлення та формування артикуляційних навичок. Порушення вестибулярної обробки, а як наслідок і слухової, можуть призводити до труднощів розрізнення мовленнєвих звуків, порушення формування фонематичного слуху, сприйняття ритму та інтонації. Тактильна гіперчутливість оральної зони може супроводжуватися униканням дотиків до обличчя та ротової порожнини, вибірковістю у харчуванні, що обмежує сенсорний досвід дітей з РАС. Окрему роль відіграють порушення інтероцептивної чутливості, які проявляються у зниженій або спотвореній здатності дитини усвідомлювати внутрішні стани організму, зокрема відчуття голоду, спраги, втоми чи напруження. Такі особливості інтероцепції можуть поєднуватися з труднощами емоційної саморегуляції та нетиповими поведінковими реакціями (раптовими афективними спалахами, безпричинним плачем або сміхом, униканням діяльності, імпульсивними рухами, аутоstimуляцією чи самоагресивною поведінкою), що є характерними проявами аутизму [71].

Атипова сенсорна інтеграція також впливає на загальний рівень адаптації дитини та її участь у повсякденних видах діяльності. Надмірне сенсорне навантаження може викликати дезорганізацію поведінки, втрату контролю або повну відмову від діяльності. Саме тому сучасні підходи до корекційної роботи з дітьми з РАС наголошують на необхідності поєднання мовленнєвої терапії із сенсорно-орієнтованими методами втручання [64].

Ще однією типовою ознакою дітей з РАС є наявність стереотипних рухів, які проявляються у повторюваних діях без очевидної функціональної мети, таких як махання руками, хитання головою або тулубом, обертання предметів. Ці рухи можуть посилюватися у стані емоційного напруження, втоми або сенсорного перевантаження. Стереотипії виконують саморегулятивну функцію, допомагаючи дитині впоратися з внутрішнім дискомфортом. Водночас вони знижують рівень залученості у соціальну взаємодію та навчальну діяльність [3, 64].

Моторні стереотипії часто поєднуються з труднощами довільного контролю рухів і порушеннями моторного планування. Це ускладнює формування цілеспрямованих дій, наслідування рухів та оволодіння побутовими навичками. У мовленнєвій сфері це може проявлятися у труднощах координації артикуляційних рухів та нестабільності мовленнєвої моторики. Таким чином, стереотипні рухи мають не лише поведінковий, а й нейромоторний компонент впливу на розвиток дітей з РАС [71, 46].

Важливо зазначити, що інтенсивність і форма стереотипних рухів можуть варіювати залежно від умов середовища, емоційного стану дитини та рівня зовнішньої підтримки. У межах підходу, запропонованого О. Мусієнко, ключового значення набуває створення структурованих, передбачуваних і сенсорно адаптованих умов, за яких за наявності зрозумілих правил, стабільного розкладу та адекватного темпу взаємодії частота й вираженість стереотипій поступово зменшується. Особливо помітними такі зміни стають у ситуаціях, коли дитина отримує достатній рівень комунікативної підтримки та має змогу використовувати альтернативні способи вираження власних потреб. Це свідчить про визначальну роль організованого корекційно-розвивального середовища та індивідуально підібраних стратегій взаємодії. У такому контексті робота зі стереотипною поведінкою розглядається не як її повне усунення, а як процес поступового розширення репертуару адаптивних форм саморегуляції та соціально прийнятної комунікації [7, 32].

Діти з РАС часто мають труднощі у самообслуговуванні та виконанні побутових дій, що пов'язано з порушенням планування, наслідування та сенсорної інтеграції. Навіть прості дії, такі як одягання, прийом їжі або дотримання гігієнічних процедур, можуть вимагати значної допомоги з боку дорослого. Рівень сформованості навичок самообслуговування тісно пов'язаний із загальним психічним і мовленнєвим розвитком дитини, її здатністю до саморегуляції, довільної поведінки та соціальної взаємодії, а також виступає важливим показником функціональної адаптації дитини з РАС у повсякденному середовищі [4, 18, 48].

У ранньому віці розвиток дітей із РАС зазвичай відповідає віковим нормам: формується дрібна та груба моторика, з'являються перші слова, активно розвиваються імітаційні навички на моторному та мовленнєвому рівнях, а також вказівний жест. Однак у віці приблизно 18-24 місяці батьки часто відзначають регрес або різке сповільнення розвитку: втрачаються мовленнєві та імітаційні навички, обмежується використання вказівного жесту, спостерігаються порушення дрібної та грубої моторики. Цей період часто викликає у батьків занепокоєння, і деякі науковці намагалися ототожнювати появу проявів аутизму з вакцинацією. Проте сучасні дослідження свідчать, що це не більше ніж збіг у часі, адже дитина народжується з нейровідмінністю, а прояви РАС у цьому віці зумовлені активним формуванням нових нейронних мереж у мозку та підвищеним когнітивним навантаженням, що є характерним для раннього розвитку. Такі зміни супроводжуються обмеженням соціальної взаємодії, труднощами емоційної саморегуляції та підвищеною потребою у спеціалізованій підтримці [15, 64, 71].

Аналіз особливостей розвитку дітей молодшого дошкільного віку, здійснений О. Таран та Г. Машьяною, засвідчує нерівномірність становлення моторних, мовленнєвих і когнітивних функцій на цьому віковому етапі [42]. Зокрема, дрібна моторика залишається частково недостатньо сформованою, що ускладнює виконання графічних завдань і маніпулювання дрібними предметами, тоді як груба моторика часто має нестійкий характер координації та балансування. Імітаційні навички потребують додаткового стимулювання як на мовленнєвому, так і на всіх моторних рівнях, що безпосередньо позначається на розвитку соціальної взаємодії. Мовленнєвий розвиток у цей період залишається обмеженим: спостерігаються труднощі у формуванні фразового мовлення, обмежений словниковий запас, телеграфічний стиль висловлювань і складності в опануванні граматичних конструкцій. Поряд із цим, як зазначає А. Мількова-Толкачова, на даному

віковому етапі можуть проявлятися й коморбідні когнітивні порушення [4, 30, 48].

У старшому дошкільному віці розвиток дітей із РАС залишається нерівномірним, але поступово формується здатність до цілеспрямованих дій, самообслуговування та соціальної взаємодії. Дрібна моторика поступово покращується, що дозволяє виконувати більш складні графічні та маніпулятивні завдання, а груба моторика стає більш скоординованою, хоча зберігаються труднощі з балансом і участю в колективних рухливих іграх. Мовлення на цьому етапі може демонструвати обмежену граматичну структуру, труднощі з використанням службових слів та розгорнутих висловлювань, водночас підвищується здатність до розуміння складних інструкцій і участі в діалогічному спілкуванні. Розвиток когнітивних і соціальних функцій тісно пов'язаний із формуванням навичок самообслуговування та адаптивної поведінки, що є критично важливим для підготовки до шкільного навчання та інтеграції у колектив [19, 71].

Враховуючи особливості раннього та дошкільного розвитку дітей з РАС, важливо звернути увагу на формування вищих психічних функцій та емоційно-вольової сфери, оскільки вони безпосередньо впливають на здатність до навчання, соціальної взаємодії та мовленнєвого розвитку. Раннє виявлення РАС дозволяє простежити, як специфічні особливості уваги, пам'яті та мислення взаємопов'язані з моторними та сенсорними порушеннями, а також із поведінковими стереотипами. Дослідження свідчать, що у дітей із РАС часто спостерігається фрагментарність розвитку когнітивних навичок, коли одні здібності збережені або навіть підвищені, а інші, навпроти, суттєво відстають. Така неоднорідність впливає на рівень самостійності дитини та її здатність адаптуватися до соціальних ситуацій [21].

Особливості пам'яті у дітей з РАС характеризуються поєднанням відносно високого рівня механічної, образної та просторової пам'яті з труднощами у функціонуванні епізодичної та робочої пам'яті. У наукових положеннях, сформульованих Т. Кузнецовою, наголошується, що діти з РАС

можуть успішно запам'ятовувати окремі деталі, числові ряди або послідовності дій, однак мають суттєві обмеження в одночасному утриманні та переробці кількох видів інформації. Це безпосередньо позначається на процесі навчання, виконанні багатоступеневих завдань, формуванні навичок планування та самостійності. Пам'ять у таких дітей часто має фрагментарний характер, що зумовлює необхідність використання адаптованих підходів у навчальній і терапевтичній роботі [24, 34].

Увага дітей із РАС характеризується підвищеною вибірковістю та нестійкістю, а також труднощами у переключенні між різними видами діяльності. Часто спостерігається гіперфокус на об'єктах або видах діяльності, які становлять спеціальний інтерес дитини, що супроводжується ігноруванням інших стимулів або соціальних сигналів. Такі особливості зумовлені нейровізуальними та сенсомоторними особливостями роботи мозку, включаючи атипове функціонування мереж лімбічної системи, префронтальної кори та системи уваги, що впливає на здатність фільтрувати подразники на важливі та не важливі і переключатись між стимулами. Внаслідок цього діти демонструють підвищену реактивність на релевантні стимули та слабку реакцію на зовнішні сигнали, які не входять до сфери їхніх інтересів. Особливості уваги обумовлюють потребу у структурованому та передбачуваному середовищі, де дорослий може коригувати рівень стимуляції та спрямовувати фокус дитини на завдання. Регулювання уваги тісно пов'язане з навчанням, засвоєнням нових навичок та соціальною взаємодією, оскільки саме здатність до концентрації визначає ефективність освоєння матеріалу та формування адаптивної поведінки [2, 34].

Мислення дітей із РАС часто орієнтоване на конкретні, наочно-образні форми, що ускладнює оперування абстрактними поняттями та узагальненням. У цих дітей спостерігається висока здатність до деталізації та систематизації, що проявляється у послідовності дій, аналізі закономірностей об'єктів та структуруванні інформації. Водночас формування гнучких стратегій мислення, планування дій та узагальнення потребує підтримки дорослого,

спеціально організованих завдань і поступового навчання. Особливості мислення тісно взаємопов'язані з сенсорними, моторними та мовленнєвими характеристиками дитини, що впливає на її здатність до самостійної діяльності та вирішення повсякденних завдань [29, 47].

При цьому важливо враховувати, що мислення дітей із РАС має унікальні типові характеристики, що проявляються у різних когнітивних модальностях. Як відзначає Т. Грандін, такі діти можуть демонструвати:

- візуальний тип мислення, що допомагає сприймати та аналізувати інформацію через образи;
- музично-математичний, що сприяє концентрації на закономірностях і ритмах;
- вербальний, який виявляється у специфічному способі спілкування та особливостях словникового запасу.

Ці когнітивні профілі зумовлюють індивідуальні стратегії пізнання світу, одночасно обмежуючи гнучкість у застосуванні знань у нових контекстах та підкреслюючи потребу у структурованому навчальному середовищі й підтримці дорослого [56].

Емоційно-вольова сфера дітей із РАС проявляється специфічними труднощами регуляції емоцій та мотивації. Часто спостерігаються як підвищена емоційна чутливість, так і емоційна сплосненість, що ускладнює адекватну реакцію на зовнішні стимули та соціальні ситуації. Труднощі у саморегуляції можуть проявлятися у вигляді тривожності, агресії або емоційних зривів під час сенсорного перевантаження. Формування вольової сфери потребує систематичної підтримки, моделювання поведінки та структурованого навчання самоконтролю. Ці особливості безпосередньо впливають на комунікативні можливості та соціальну адаптацію дітей, підкреслюючи значення комплексного підходу до розвитку та корекції [25].

У дітей із РАС досить часто спостерігаються так звані відкати – зворотні зміни у розвитку вже опанованих навичок. У клініко-нейропсихологічному трактуванні Г. Антипкіна, О. Берегели, Л. Кирилової, О. Мірошникова та

О. Юзві такі відкати характеризуються раптовим зникненням або суттєвим зниженням рівня сформованих компетенцій, зокрема мовленнєвих (втрата фразового мовлення з поверненням до однослівних висловлювань або повний розпад мовленнєвих навичок), когнітивних чи соціальних умінь. Зазначені явища не є наслідком зневаги, недостатнього навчання чи впливу ізольованих зовнішніх чинників, а відображають особливості нейропсихологічної організації мозку дітей із РАС, включно з дисбалансом нейронних мереж, нестабільністю функціональних зв'язків і підвищеною чутливістю до стресових або сенсорних перевантажень. Відкати часто супроводжуються змінами емоційного стану, підвищеною тривожністю або агресивними реакціями, що істотно ускладнює підтримку та закріплення вже сформованих навичок. Водночас автор наголошує, що такі прояви не мають сталого характеру й можуть бути частково компенсовані за умови цілеспрямованої корекційної підтримки, повторного навчання та застосування адаптованих корекційно-розвиткових стратегій. Усвідомлення механізмів відкатів дає змогу фахівцям прогнозувати потенційні труднощі розвитку та формувати ефективні стратегії підтримки, спрямовані на стабілізацію й збереження опанованих навичок [1].

1.2. Логоритміка як метод корекційно-розвиткової роботи з дітьми з порушеннями мовлення

Логоритміка розглядається як міждисциплінарний корекційно-розвитковий метод, що інтегрує засоби логопедії, музичного виховання, ритміки та рухової діяльності з метою стимуляції мовленнєвого та психофізичного розвитку дитини. Її сутність полягає у цілеспрямованому поєднанні слова, руху та музичного ритму, що створює умови для активізації мовленнєвих процесів у тісному зв'язку з моторикою та емоційною сферою. Науковці підкреслюють, що логоритміка ґрунтується на закономірностях взаємодії мовлення і руху, а також на нейрофізіологічних механізмах ритмічної організації діяльності [31, 44, 50]. Завдяки цьому метод забезпечує

цілісний вплив на різні компоненти розвитку дитини та сприяє формуванню мовленнєвої активності у природному для дошкільного віку ігровому та руховому контексті [22, 34].

Історично логоритміка сформувалася на перетині логопедії, музичної педагогіки та лікувальної ритміки, що зумовило її комплексний характер. Витоки методу пов'язують із працями швейцарського педагога і композитора Е. Жака-Далькроза, який на початку XX століття обґрунтував систему ритмічного виховання (евритмії), засновану на взаємозв'язку руху, музики та внутрішнього ритму людини. Саме його ідеї щодо ролі темпу, ритму та координації рухів у розвитку психофізичних функцій стали науковою основою для подальшого використання ритмічних рухів у корекційній педагогіці. У подальшому ці положення були адаптовані логопедами та спеціальними педагогами до завдань розвитку й корекції мовлення дітей, що зумовило формування логоритміки як самостійного напрямку корекційно-розвиткової роботи [8, 28, 31]. У подальшому метод зазнав суттєвого наукового осмислення та був адаптований до умов спеціальної педагогіки, зокрема дошкільної освіти. Сучасні підходи до логоритміки ґрунтуються на принципах системності, індивідуалізації та варіативності [30, 51, 52].

У системі корекційно-розвиткової роботи з дітьми дошкільного віку логоритміка посідає особливе місце як метод, що забезпечує одночасний вплив на мовленнєву, моторну та емоційно-вольову сфери. Вона не функціонує ізольовано, а органічно поєднується з іншими формами корекційного впливу, підсилюючи їх ефективність і створюючи умови для комплексного розвитку дитини. Дослідники зазначають, що включення логоритмічних елементів у систему занять сприяє підвищенню мотивації, активності та залученості дітей у навчальний процес [4, 33, 45].

Розуміння логоритміки як методу комплексного впливу зумовлює звернення до психофізіологічних і педагогічних механізмів, що лежать в основі її ефективності. Психофізіологічні засади логоритміки спираються на уявлення про цілісну організацію нервової системи дитини, у межах якої ритм,

рух і музика виступають важливими регуляторами психічної та рухової активності. Як зазначають В. Тіщенко та Т. Соловйова, ритмічні стимули сприяють гармонізації процесів збудження і гальмування в корі головного мозку, що позитивно позначається на функціональному стані дитини та створює передумови для активізації мовленнєвої діяльності [45]. Музичний ритм виконує організуючу функцію, забезпечуючи упорядкування рухів і їхню часову та просторову узгодженість. За даними С. Храброї та співавторів, поєднання рухової активності з музичним супроводом активізує міжпівкульну взаємодію та сприяє формуванню інтегрованих психофізіологічних реакцій [49].

Важливим психофізіологічним підґрунтям логоритміки є тісний взаємозв'язок моторної активності та мовлення, що зумовлений спільністю нейронних механізмів їх організації. Ці аспекти формуються на основі узгодженої роботи коркових і підкоркових структур, а ритмічна організація рухів виступає природним засобом упорядкування мовленнєвих процесів. Як зазначає О. Загребельна, виконання рухів у заданому ритмі сприяє формуванню темпо-ритмічної структури мовлення, розвитку координації та довільності дій [13]. У працях О. Шадюк і Л. Матрой підкреслюється, що ритмічно організована рухова діяльність активізує мовленнєву ініціативу та полегшує засвоєння мовленнєвих моделей. Таким чином, рух у логоритміці розглядається не як допоміжний елемент, а як повноцінний компонент мовленнєвого розвитку [51].

Суттєве значення у логоритміці має сенсомоторна інтеграція, що забезпечує узгодження відчуттів, рухів і психічних процесів у єдину функціональну систему. Через поєднання слухових, зорових, тактильних і вестибулярних стимулів формується тілесний досвід дитини, який виступає основою для розвитку вищих психічних функцій. За спостереженнями А. Сторожик, залучення тіла до корекційно-розвиткової діяльності сприяє підвищенню рівня усвідомлення власних рухів, просторової орієнтації та регуляції дій [40]. Тілесно-руховий компонент логоритмічних вправ

забезпечує не лише моторну активізацію, а й формування відчуття цілісності власного тіла та дій у просторі. Це створює сприятливі умови для розвитку мовленнєвих, когнітивних та емоційно-вольових процесів у межах корекційної роботи.

Сформований у процесі логоритмічних вправ тілесний і сенсомоторний досвід не обмежується впливом лише на рухову сферу, а поширюється на мовленнєві, регуляторні та емоційні процеси. Саме через це логоритміка проявляє себе як ефективний засіб комплексного корекційно-розвиткового впливу, що реалізується у різних напрямках розвитку дитини. Поєднання руху, ритму та мовлення дозволяє активізувати функціональні механізми, відповідальні за організацію мовленнєвої діяльності, моторну координацію та довільну регуляцію. У наукових джерелах підкреслюється, що така інтеграція компонентів забезпечує багатовимірний вплив логоритміки та розкриває її значний корекційно-розвитковий потенціал [28, 50, 51].

Одним із провідних напрямів корекційного впливу логоритміки є розвиток мовленнєвого дихання, голосу та темпо-ритмічної організації мовлення. Виконання вправ у поєднанні з музичним супроводом і ритмічними рухами сприяє формуванню правильного дихального циклу, узгодженню фази вдиху і видиху з мовленнєвою діяльністю, а також стабілізації голосоутворення. Як зазначають дослідники, ритм у логоритміці виконує функцію зовнішнього регулятора, що допомагає дитині контролювати темп мовлення, тривалість висловлювань і паузування. Це особливо важливо для формування інтонаційної виразності та плавності мовлення, що є складовими його комунікативної повноцінності [28, 34, 44].

Вагоме місце у структурі логоритмічних занять посідає розвиток загальної та дрібної моторики, координації рухів і просторової орієнтації. Ритмічні кроки, рухи рук, вправи з предметами, а також поєднання рухів із мовленнєвими елементами сприяють узгодженню роботи різних м'язових груп і формуванню цілісних рухових актів. За даними наукових джерел, систематичне використання логоритміки позитивно впливає на розвиток

ритмічності рухів, відчуття простору та схеми тіла, що, у свою чергу, опосередковано підтримує мовленнєву активність [8, 40, 49].

Окрім мовленнєвої та моторної сфер, логоритміка має значний потенціал у розвитку довільної регуляції психічних процесів. Як зазначає Д. Мануйлова, систематичне виконання логоритмічних вправ сприяє підвищенню рівня концентрації уваги, дотриманню інструкцій та утриманню послідовності дій, що забезпечує формування самоконтролю та оперативної пам'яті [27]. Заняття стимулюють здатність до переключення між різними видами діяльності та підтримання активності в межах заданого правила, що підвищує ефективність засвоєння нових навичок. Регулярне використання логоритміки також сприяє розвитку довільної регуляції поведінки та емоцій, що підсилює пізнавальну активність і мотивацію дитини до навчання.

Не менш важливим аспектом логоритміки є її роль у формуванні внутрішньої організації поведінки та розвитку саморегуляції дитини. Музично-рухові вправи допомагають структурувати дії, координувати рухи та відпрацьовувати ритмічну послідовність, що сприяє вдосконаленню моторних і когнітивних навичок. Як зазначає Л. Черніченко, поєднання слухових і рухових стимулів забезпечує поступове вдосконалення здатності дитини до контролю власної поведінки, підтримує концентрацію та виконання послідовних дій [50]. Крім того, така діяльність стимулює внутрішнє відчуття ритму та порядку, що полегшує освоєння складніших завдань під час занять.

Розглянувши корекційно-розвитковий потенціал логоритміки, доцільно звернути увагу на її практичне застосування у роботі з дітьми, які мають різні порушення мовлення та розвитку. Логоритміка демонструє високу ефективність при роботі з дітьми, які мають фонетико-фонематичні, дизартричні, семантико-граматичні або функціонально-мовленнєві труднощі. Системне поєднання ритмічних рухів, музичних елементів та мовних вправ забезпечує стимуляцію мовленнєвих механізмів, сприяє розвитку артикуляційної моторики та покращенню темпо-ритмічної організації мовлення [4, 12, 53].

Логоритмічні вправи є доцільними не лише для дітей із мовленнєвими порушеннями, але й для тих, хто має інші труднощі психофізичного розвитку. Методика дозволяє враховувати індивідуальні особливості дітей, підбирати рівень складності вправ та темп виконання відповідно до рівня розвитку моторики, уваги та пам'яті. Як зазначають Є. Денисюк і М. Капітула, логоритміка забезпечує одночасний розвиток моторних, когнітивних і сенсорних здібностей, створюючи умови для поступового нарощування компетенцій у навчальній та соціальній діяльності. Автори відзначають, що логоритміка сприяє формуванню міжсферної інтеграції навичок, коли розвиток моторики, мовлення та когнітивних функцій взаємно посилює ефективність кожної окремої сфери. Крім того, вони підкреслюють, що набуті на заняттях компетенції легко переносяться у повсякденну діяльність дитини, сприяючи самостійності та активній участі у навчальному процесі [28, 29].

Особливо цінною є універсальність логоритміки як засобу підтримки комунікативної активності та загального розвитку дитини. Метод сприяє формуванню навичок спілкування, розвитку мовної ініціативи та здатності до взаємодії з дорослим і однолітками. Крім того, логоритміка стимулює творчий потенціал дітей, дозволяє експериментувати з голосом, рухами та ритмом, що підвищує рівень самовираження та формує внутрішню мотивацію до участі у навчально-ігровій діяльності [11, 27, 33].

Важливо також зосередитися на структурі та змісті самих логоритмічних занять, адже їх організація визначає ефективність впливу. Логоритмічне заняття складається з кількох взаємопов'язаних компонентів:

- руховий: включає вправи на розвиток загальної та дрібної моторики, координації рухів, балансування, ритмічні кроки та імітацію дій;
- мовленнєвий: передбачає роботу над артикуляційними, фонематичними, лексико-граматичними та інтонаційними аспектами мовлення;
- музично-ритмічний: спрямований на розвиток темпо-ритмічної організації дій та мовлення, сприйняття ритму та інтонаційних контурів.

Як зазначає О. Шведюк, структура заняття повинна будуватися за принципом поступовості та логічної послідовності: від простих до складних вправ із чергуванням активних та пасивних етапів, що дозволяє оптимально навантажувати психофізичні функції дитини [27].

Особливе значення у логоритміці має повторюваність і передбачуваність вправ. Регулярне повторення сприяє закріпленню рухових та мовленнєвих навичок, формує ритмічну організацію дій і мовлення, а передбачуваність структури заняття знижує рівень тривожності та допомагає дитині орієнтуватися у навчальному процесі. При плануванні занять необхідно враховувати вікові особливості та індивідуальні потреби дітей, коригуючи тривалість етапів, темп виконання та рівень складності вправ [27, 31, 34].

Наступним важливим аспектом є організаційно-методичні умови проведення логоритмічних занять. Від правильного облаштування простору, підбору матеріалу, оптимальної тривалості та темпу вправ залежить ефективність корекційно-розвиткової роботи. Увага до цих параметрів дозволяє максимально реалізувати потенціал логоритміки, підтримуючи концентрацію дітей, рівень їхньої активності та мотивацію до участі у заняттях. Одночасно ці умови створюють безпечне та передбачуване середовище, що полегшує засвоєння нових рухових і мовленнєвих навичок [9, 23, 30].

Перш за все, значення має оптимальна організація простору: кімната повинна бути достатньо просторою для рухових вправ, із мінімальною кількістю відволікаючих предметів, зручним розташуванням обладнання та музичного супроводу. Темп та тривалість занять коригуються залежно від віку та психофізичних особливостей дітей: молодші дошкільники потребують коротших циклів з більшою частотою перерв, а старші – триваліших і структурованих вправ. Важливий також добір матеріалу та інструментів, що відповідає рівню розвитку моторики, уваги та мовлення та різноманітність вправ для підтримки інтересу дітей [34, 41].

Емоційна залученість дітей та їх мотивація є ключовими чинниками успіху заняття. Використання позитивного підкріплення, похвали, підтримки та гри стимулює активність дітей і сприяє більшій засвоюваності мовленнєвих та рухових навичок. Як зазначає Л. Котлова, мотиваційна складова дозволяє дитині відчувати власну компетентність, підвищує самостійність та готовність до співпраці у групі [22].

Не менш важливою є роль фахівця, який моделює безпечне, структуроване та підтримувальне середовище. Від його здатності планувати послідовність вправ, контролювати темп і динаміку заняття, а також коригувати завдання залежить ефективність розвитку мовлення, координації рухів та довільної регуляції. Педагог має створювати баланс між стимуляцією та відпочинком, підтримкою та автономією, що забезпечує цілісний розвиток дітей у межах логоритмічної діяльності [27, 30, 41].

В умовах комплексної роботи логоритміка впливає не лише на розвиток окремих функцій, а й має на меті взаємодію з іншими методиками, підсилюючи їх ефективність, такими як артикуляційна гімнастика, заняття з сенсомоторної інтеграції, дихальні та голосові вправи. Використання цих методів у комплексі дозволяє створювати синергетичний ефект, коли кожен компонент взаємно підсилює інший. Інтегровані програми з логоритмічними вправами, за спостереженнями Є. Суровцової та В. Партоли, сприяють розвитку здатності дітей планувати та комбінувати дії, підвищують рівень креативності під час навчальної діяльності та стимулюють самостійний вибір стратегій виконання завдань [41].

Поєднання логоритміки з іншими корекційно-розвитковими методиками підвищує ефективність занять, оскільки дозволяє комплексно впливати на різні аспекти розвитку дитини одночасно. Такий інтегрований підхід забезпечує узгоджене стимулювання мовленнєвих, моторних, когнітивних та емоційних процесів, дозволяючи гнучко адаптувати темп, рівень складності та вид діяльності відповідно до індивідуальних потреб. Це сприяє більш цілісному засвоєнню навчального матеріалу та формує стійкі

навички, які легко переносити у різні види діяльності. Дослідники відзначають, що інтегровані програми дозволяють ефективніше задіяти увагу, пам'ять і мотивацію дітей, підвищуючи їх залученість та активність у процесі корекційної роботи [28, 34, 41].

Перспективи застосування логоритміки у сучасному інклюзивному освітньому просторі також пов'язані з її здатністю формувати уміння співпрацювати та взаємодіяти у групі, розвивати уважність до партнерів та навички колективної роботи. Методика сприяє адаптації навчального процесу до різних стилів сприйняття інформації та дозволяє педагогам гнучко моделювати заняття відповідно до потреб кожної дитини. Крім того, логоритміка може виступати інструментом професійного розвитку педагогів і логопедів, надаючи їм практичні прийоми для інтеграції рухових, музичних і мовленнєвих компонентів у комплексні програми корекційної роботи [11, 29, 34].

1.3 Специфіка проведення логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектра

Як зазначалося раніше, розвиток дітей з РАС характеризуються складнощами у сенсорній обробці, моторній координації та комунікативній взаємодії, що проявляється у труднощах підтримання уваги, саморегуляції, планування дій та ініціювання спілкування. Виходячи з цього, логоритміка набуває особливої доцільності, оскільки її методика поєднує ритмічні рухи, музичний супровід та мовленнєві вправи, забезпечуючи одночасну стимуляцію сенсомоторних, когнітивних та мовленнєвих процесів. Як зазначає О. Козинець, регулярне виконання ритмічних завдань сприяє формуванню навичок послідовності дій та координації рухів, що полегшує засвоєння нових комунікативних стратегій [20, 59].

Особливу роль у роботі з дітьми з РАС відіграє передбачуваність структури заняття. Як показують дослідження N. Fram та співавторів, чітка послідовність вправ, ритмічні патерни та повторюваність етапів знижують

рівень тривожності, підтримують емоційну стабільність та підвищують готовність до взаємодії з дорослим і однолітками. Виходячи з цього, логоритміка створює безпечне середовище, де дитина може ефективно долати бар'єри у сприйнятті, увазі та взаємодії [63].

Крім того, логоритміка сприяє розвитку саморегуляції та уваги, що є ключовими проблемними зонами для дітей з РАС. Як зазначають Р. Morris та співавтори, ритмічно організована діяльність допомагає дитині утримувати концентрацію, контролювати швидкість та послідовність виконання дій, а також покращує здатність переключатися між завданнями. Такий вплив дозволяє підвищити ефективність участі у навчальному процесі та стимулює розвиток когнітивних і комунікативних навичок [69, 70].

Виходячи з потреб дітей з РАС, логоритміка також забезпечує одночасне стимулювання соціальної взаємодії та мотивації до спілкування. Як зазначають R. Chen та співавтори, ритмічна спільна діяльність, наприклад через синхронні рухи або ігрові ритмічні вправи, покращує здатність до емоційного взаєморозуміння, розпізнавання соціальних сигналів та координації дій у групі. Таким чином, методика дозволяє комплексно охопити сенсорні, моторні та соціально-комунікативні потреби дітей з РАС, що робить її цінним інструментом у корекційно-розвитковій роботі [36, 57].

Логоритміка забезпечує комплексну сенсомоторну стимуляцію дітей з РАС, поєднуючи слухові, тактильні та вестибулярні сигнали. Виконання синхронних рухів під музичний супровід, використання ударних інструментів або простих ритмічних повторюваних дій сприяє координації рухів та розвитку моторних навичок [57, 78]. Такі вправи також підтримують формування темпоритмічної організації дій, що є важливим для впорядкування поведінкових реакцій дітей. Завдяки одночасному залученню різних сенсорних каналів, методика створює стимулююче та безпечне середовище для навчання, що допомагає підвищити залученість і увагу дітей [54, 61, 67].

Крім сенсомоторної стимуляції, логоритміка сприяє розвитку соціальної взаємодії. Ритмічні ігри, спільний спів пісень та синхронні рухи стимулюють емоційне взаєморозуміння та допомагають дітям встановлювати контакти з дорослими та однолітками [16, 59]. Діти вчаться узгоджувати свої дії з іншими учасниками групи, що покращує координацію спільної діяльності та підвищує готовність до соціальної взаємодії. Використання передбачуваних структур та ритмічних патернів допомагає знизити рівень тривожності, що часто виникає під час групових занять [57, 63].

Ритмічна підтримка мовлення у логоритмічних заняттях дозволяє дітям з РАС формувати послідовність звуків і слів, одночасно покращуючи артикуляційну координацію. Використання простих повторюваних фраз та інтеграція вокальних елементів, таких як спів або наслідування ритмічних звуків, сприяє розвитку фонематичного слуху та мовленнєвої уваги [62, 74]. Такі вправи допомагають дитині поступово набувати навичок зв'язного мовлення, зменшують труднощі з імітацією та формують темпоритмічну організацію висловлювань. У поєднанні з руховою активністю це створює цілісний стимулюючий ефект, що охоплює одночасно моторні та когнітивні процеси [59, 67, 75].

Музично-рухові вправи, що поєднують ритм, рух і прості музичні фрази, сприяють емоційній регуляції дітей з РАС. Це стимулює позитивний емоційний досвід, підвищує мотивацію до участі у заняттях і підтримує концентрацію уваги. Крім того, така практика сприяє розвитку навичок адаптивної поведінки, оскільки діти вчаться керувати своїми реакціями на зміни у зовнішньому середовищі [58, 60, 61, 78].

На основі цих положень особливу увагу слід приділяти організації логоритмічних занять для дітей з РАС. Заняття повинні бути короткими та чітко структурованими, з послідовним переходом від одного етапу до іншого. Використання візуальних та тактильних підказок допомагає дітям орієнтуватися у завданнях та знижує рівень тривожності під час виконання вправ. Коротка тривалість заняття забезпечує підтримку уваги та мотивації, а

чітка структура допомагає формувати передбачуваність навчального процесу. При цьому важливо інтегрувати елементи гри, щоб зберегти емоційний інтерес та стимулювати участь дитини [16, 20].

Використання повторюваних рухових і музичних схем дозволяє адаптувати заняття під індивідуальні потреби дітей у сенсорній та моторній сферах. Постійне повторення знайомих ритмів і рухових патернів сприяє закріпленню навичок та підвищує впевненість дитини у виконанні завдань. Така практика дозволяє педагогу поступово ускладнювати вправи, вводити нові ритмічні елементи або змінювати комбінації рухів залежно від рівня розвитку та реакцій дітей. Використання адаптивних схем також підтримує формування самостійності та розпізнавання закономірностей у навчальному процесі [67, 75].

Гнучкість педагога є надзвичайно важливою під час проведення логоритмічних занять. Можливість коригувати темп, складність і тривалість вправ відповідно до індивідуальної реакції дитини дозволяє уникати перевантаження та підтримувати позитивну мотивацію. Педагог має швидко реагувати на емоційний стан учнів, підлаштовуючи інтенсивність рухів, ритм музики або чергування активності та пауз. Така гнучкість забезпечує адаптивний підхід, коли кожна дитина отримує завдання, що відповідає її поточному рівню розвитку. Крім того, вона дозволяє зберегти структурованість заняття, одночасно враховуючи непередбачувані потреби дітей [59, 60].

Особливий акцент у логоритмічних заняттях для дітей з РАС робиться на підтримку соціальної взаємодії. Використання ігрових, парних та групових вправ сприяє розвитку навичок спільної діяльності, чергування ролей та спілкування з однолітками. Ритмічні ігри та синхронні рухи стимулюють взаєморозуміння та координацію дій у групі, а позитивне підкріплення під час взаємодії підтримує мотивацію до комунікації. Такі вправи допомагають дітям навчитися співпрацювати та реагувати на соціальні сигнали у безпечному та контрольованому середовищі [58, 63].

Попри високу ефективність логоритміки у роботі з дітьми з РАС, педагоги часто стикаються з труднощами планування та організації занять. Особливі виклики виникають під час організації групової взаємодії, оскільки поведінкові прояви дітей (від імпульсивності та відмови брати участь до труднощів у взаємодії з однолітками) можуть порушувати ритм і послідовність заняття. Необхідність постійного врахування індивідуальних особливостей кожної дитини робить планування складнішим та потребує високої гнучкості педагога. У таких умовах фахівець повинен бути готовим швидко модифікувати вправи, підбирати додаткові засоби підтримки та регулювати соціальні ситуації у групі. S. Daniel та співавтори відзначають, що адаптація завдань під індивідуальні потреби дітей дозволяє знизити ризик конфліктів і сприяє ефективнішій соціальній взаємодії [58].

Визначення оптимальної тривалості та інтенсивності занять для різних дітей також залишається складним завданням. Деякі діти швидко втрачають увагу або перевтомлюються, тоді як інші потребують більш тривалого залучення для засвоєння рухових та вокальних схем. Надмірна тривалість чи інтенсивність може викликати фрустрацію та підвищену тривожність. Тому педагогам необхідно постійно оцінювати реакції дітей та коригувати план заняття в реальному часі. Правильне дозування активностей дозволяє зберегти баланс між продуктивністю та задоволенням дитини від участі у занятті [58].

Баланс між структурованістю і гнучкістю занять є ще однією важливою проблемою. З одного боку, діти з РАС потребують передбачуваності та чіткої послідовності етапів, щоб орієнтуватися у занятті. З іншого – надто жорстка структура може обмежувати можливість адаптувати вправи під реакції та емоційний стан дітей. L. Wang та співавтори відзначають, що ефективна логоритміка потребує динамічної взаємодії між структурованими етапами і можливістю гнучкої модифікації завдань [76]. Педагог має забезпечити плавний перехід між вправами та при необхідності змінювати темп, щоб підтримувати мотивацію та уникати перевантаження. Це особливо актуально

у роботі з групою дітей, де рівень розвитку та емоційного стану може сильно відрізнятись.

Використання додаткових стимулів, таких як візуальні, тактильні або музичні елементи, також може стати джерелом труднощів. Педагогам доводиться уважно підбирати інтенсивність та частоту стимулів, щоб не перевантажити дітей і не спровокувати сенсорну дезорієнтацію. В. LaGasse та співавтори відзначають, що оптимальне поєднання стимулів допомагає підтримати увагу, сприяє засвоєнню рухових та вокальних схем і підвищує ефективність занять. Водночас надмірне використання стимулів може викликати тривогу або уникання участі у завданнях. Педагог має ретельно планувати їх інтеграцію, забезпечуючи баланс між підтримкою та стимуляцією розвитку [67].

Висновки до першого розділу

Здійснено теоретичний аналіз наукових і науково-методичних праць, присвячених питанню використання логоритміки у системі корекційно-розвиткової роботи з дітьми дошкільного віку з РАС. На основі узагальнення поглядів вітчизняних і зарубіжних дослідників обґрунтовано, що логоритміка є комплексним методом, який інтегрує рух, ритм та мовлення і відповідає актуальним корекційним потребам дітей з особливостями розвитку. Визначено, що зазначений метод забезпечує багатоканальний вплив на психофізіологічний розвиток дитини та створює умови для активізації компенсаторних механізмів. Підкреслено, що логоритміка має значний потенціал для стимуляції мовленнєвої, сенсомоторної та емоційно-вольової сфер у дошкільному віці.

Уточнено, що РАС характеризуються системними порушеннями соціальної взаємодії та комунікації, які поєднуються зі своєрідністю мовленнєвого й сенсомоторного розвитку. Встановлено, що мовлення дітей з таким типом нейровідмінності часто має нерівномірний характер розвитку: від його повної або часткової відсутності до формального володіння мовними

структурами без достатньої комунікативної спрямованості. Проаналізовано, що для цієї категорії дітей є типовими ехолалії, труднощі ініціації мовлення, порушення просодичної сторони, темпу та ритму мовлення. Визначено, що зазначені мовленнєві особливості тісно пов'язані з дефіцитами сенсомоторної координації, моторного планування та регуляції рухової активності. У працях S. Kapp, J. Gudknecht, R. Chen наголошено, що сенсорна гіпер- або гіпочутливість суттєво впливає на здатність дитини залучатися до мовленнєвої та рухової діяльності. Урахування взаємозв'язку мовленнєвих і сенсомоторних порушень визначено як необхідну умову ефективної корекційної роботи.

Проаналізовано наукові уявлення про логоритміку як метод, спрямований на інтеграцію мовленнєвих, моторних і психоемоційних компонентів розвитку. Визначено, що у працях О. Козинця, Г. Кавиліної, R. Morris, X. Ding логоритміка розглядається як засіб формування темпоритмічної організації мовлення, розвитку мовленнєвого дихання, артикуляційної моторики та довільної регуляції рухів. Узагальнено, що ритм у логоритміці виступає організувальним чинником, який структурує як рухову, так і мовленнєву діяльність дитини. Встановлено, що поєднання руху зі словом і музикою полегшує засвоєння мовленнєвих моделей та сприяє підвищенню мовленнєвої активності. Таким чином, логоритміка визначена як ефективний метод комплексного впливу на базові механізми мовленнєвого розвитку.

Визначено, що логоритміка відповідає ключовим потребам дітей з розладами аутистичного спектра у сенсомоторній стимуляції, мовленнєвій підтримці, емоційній стабілізації та розвитку соціальної взаємодії. Узагальнено результати досліджень B. LaGasse, N. Fram, M. Lense, які підтверджують позитивний вплив ритмічної спільної діяльності на формування здатності до координації дій, емоційного контакту та взаємодії з партнером. Встановлено, що використання рухових і вокальних елементів у структурі логоритмічних вправ сприяє активізації мовленнєвої ініціативи та

зниженню рівня тривожності. Особливо значущим визначено вплив логоритміки на дітей з обмеженими комунікативними можливостями.

Узагальнено, що ефективність логоритміки у роботі з дітьми з РАС зумовлюється структурованістю занять, повторюваністю вправ і можливістю адаптації змісту відповідно до індивідуальних особливостей дітей. Підкреслено важливість поєднання чіткої організації діяльності з педагогічною гнучкістю, що дозволяє підтримувати мотивацію та запобігати сенсорному перевантаженню. Разом із тим визначено, що педагоги стикаються з труднощами індивідуалізації вправ, добору оптимальної інтенсивності занять і організації групової взаємодії з урахуванням поведінкових проявів дітей з РАС. Зазначені аспекти вимагають високого рівня професійної підготовки та методичного забезпечення корекційного процесу.

Отримані теоретичні положення створюють наукове підґрунтя для подальшого аналізу методичних підходів до проведення логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з РАС та обґрунтування практичних шляхів їх реалізації.

РОЗДІЛ II.

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОВЕДЕННЯ ЛОГОРИТМІЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА

2.1. Методичні засади щодо застосування педагогами логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектра

За результатами аналізу психолого-педагогічної та спеціальної літератури було з'ясовано, що логоритміка у роботі з дітьми старшого дошкільного віку з РАС впливає на комплексний розвиток дітей. Зокрема, вона сприяє формуванню темпо-ритмічного та складоритмічного сприймання, розвитку мовленнєвої активності, покращенню координації рухів, уваги та загальної сенсомоторної інтеграції. Проте детального опису особливостей практичного застосування логоритміки саме у роботі з дітьми з РАС у сучасних наукових джерелах недостатньо. Виявлено, що педагоги використовують різні підходи та методичні прийоми, проте існує потреба у систематизації досвіду, виявленні найбільш ефективних форм і технологій та аналізі труднощів, з якими стикаються спеціалісти.

Зважаючи на вищезазначене, припускається, що застосування логоритмічних технологій у роботі з дітьми з РАС відбувається з певними особливостями, зумовленими індивідуальними характеристиками дітей, рівнем їхнього мовленнєвого та сенсомоторного розвитку, а також педагогічною компетентністю та практичним досвідом фахівців. Це обґрунтовує необхідність проведення констатувального експерименту, спрямованого на системне вивчення методичних засад використання логоритміки у практичній діяльності педагогів.

Мета констатувального експерименту – з'ясувати особливості застосування педагогами логоритмічних технологій у роботі з дітьми старшого дошкільного віку з РАС, визначити ефективність використання

окремих прийомів та виявити труднощі, які виникають у практичній діяльності. Для реалізації мети було визначено наступні завдання:

1. Визначити найбільш ефективні та поширені методичні прийоми і технології логоритміки, які використовуються педагогами для стимуляції мовленнєвого, моторного та емоційного розвитку дітей з РАС.

2. Проаналізувати форми та формати проведення логоритмічних занять, включно з індивідуальними, підгруповими та груповими заняттями, а також інтеграцію логоритміки у міждисциплінарну роботу.

3. З'ясувати труднощі та потребу педагогів у методичній підтримці, що виникають під час застосування логоритміки.

Для збору емпіричних даних у рамках констатувального експерименту було розроблено анкету під назвою «Опитування педагогів ЗДО щодо використання логоритміки у роботі з дітьми дошкільного віку з РАС» (Додаток А). Анкета складалася з комбінованих типів запитань: закритих, відкритих, з однією відповіддю, множинним вибором та шкалою оцінювання. Така структура дозволила отримати як кількісні, так і якісні дані, що відображають досвід, практичну діяльність та суб'єктивну оцінку педагогів. Завдяки такому поєднанню можна всебічно оцінити методичні підходи та труднощі під час застосування логоритміки. Анкета передбачала збір інформації про професійну підготовку респондентів, специфіку їх роботи та практичний досвід використання логоритміки. Це дозволило встановити зв'язок між рівнем підготовки фахівців і ефективністю застосування методики.

Перший блок питань анкети передбачав збір демографічних та професійних даних респондентів. Педагоги вказували свою основну спеціалізацію: логопед, психолог, корекційний педагог або музичний керівник. Також уточнювався стаж роботи з дітьми дошкільного віку та наявність досвіду роботи з дітьми з РАС, включно з постійною, епізодичною або виключно теоретичною підготовкою. Цей блок дозволяв визначити рівень професійної компетентності респондентів та їхнє практичне залучення до

корекційної роботи. Встановлення цих параметрів є важливим для аналізу надійності отриманих результатів та можливості зіставлення ефективності використання логоритміки з досвідом педагогів.

Другий блок був орієнтований на практичне застосування логоритміки у роботі з дітьми з РАС. Респонденти зазначали, чи використовують вони методику, а також у яких форматах: індивідуальних, підгрупових чи групових заняттях, інтегруючи логоритміку у міждисциплінарну діяльність. Крім того, педагогам пропонувалося вказати основні цілі застосування логоритміки, зокрема розвиток мовлення, моторики, соціальної взаємодії, емоційної регуляції та мотивації дітей. Оцінка ефективності занять здійснювалася за шкалою від 1 до 5, а також пропонувалося відзначити сфери, у яких найчастіше помітні позитивні зміни у дітей. Це дозволяло визначити, які аспекти розвитку найбільше стимулюються логоритмічними вправами та які методи мають найбільший вплив на мовленнєву та психомоторну активність.

Третій блок анкети був спрямований на виявлення методичних особливостей та складнощів у проведенні занять. Респонденти оцінювали ефективність окремих елементів логоритміки, таких як повторювані ритмічні рухи, вокальні вправи, пісні з простим текстом, ігрові вправи та використання предметів і наочності. Також аналізувалися складнощі адаптації вправ під індивідуальні потреби дітей, вплив поведінкових особливостей та рівня мовленнєвого розвитку на структуру заняття. Крім того, вивчалися труднощі, що виникають у педагогів під час планування занять, підбору вправ, організації групової взаємодії та утримання уваги дітей. Цей блок дозволив ідентифікувати основні проблемні аспекти методичної роботи та потреби педагогів у професійному супроводі.

Четвертий блок передбачав відкриті питання, спрямовані на з'ясування потреб педагогів у методичному забезпеченні та пропозицій щодо підвищення ефективності занять. Респонденти описували результати застосування логоритміки, труднощі, які залишаються недостатньо висвітленими у методичних рекомендаціях, та шляхи підвищення ефективності занять. Також

педагогам пропонувалося визначити, які методи та елементи занять вони вважають найбільш цінними та результативними для стимуляції розвитку дітей. Отримані відповіді дали можливість систематизувати практичні підходи, оцінити рівень задоволеності фахівців методикою та визначити напрями для удосконалення методичного забезпечення. Ці дані стали базою для подальшого аналізу та формування рекомендацій щодо організації ефективних логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з РАС.

До вибірки констатувального експерименту увійшли 15 педагогів Корюківського закладу дошкільної освіти № 4 різних спеціалізацій: логопеди, психологи, корекційні педагоги та музичні керівники, які працюють із дітьми дошкільного віку з РАС. Саме ці фахівці були обрані, оскільки вони безпосередньо залучені до корекційно-розвивальної роботи та мають досвід застосування логоритміки у різних аспектах розвитку дитини. Логопеди відповідають за формування мовленнєвих навичок, корекційні педагоги – за розвиток пізнавальних і сенсомоторних здібностей, психологи – за емоційно-вольову регуляцію та соціальну адаптацію, а музичні керівники забезпечують музично-ритмічну підтримку та стимуляцію моторики. Такий міждисциплінарний склад вибірки дозволяє комплексно оцінити практичне використання логоритміки та виявити різні підходи до організації занять, а також визначити труднощі, з якими стикаються фахівці у своїй роботі. Об'єднання цих категорій фахівців забезпечує максимально різносторонній огляд використання логоритміки у корекційній практиці з дітьми з РАС.

Зібрані дані дозволять проаналізувати, як різні категорії педагогів інтегрують логоритміку у свою практичну діяльність, а також виявити, які методичні підходи є найбільш поширеними та ефективними. Такий аналіз дасть змогу оцінити, наскільки педагогічна практика відповідає сучасним рекомендаціям щодо розвитку мовленнєвої, моторної та емоційної компетентності дітей з РАС. Крім того, систематизація отриманих даних сприяє виявленню закономірностей у виборі технологій, залежно від спеціалізації, стажу роботи та рівня практичного досвіду педагогів. Це

дозволяє не лише описати існуючу ситуацію, а й сформулювати об'єктивне уявлення про потреби фахівців у методичній підтримці.

2.2. Особливості застосування педагогами логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектра

Проведене опитування педагогів дозволило з'ясувати особливості використання логоритміки у роботі з дітьми дошкільного віку з РАС, виявити ступінь її застосування в освітньому процесі та оцінити ефективність різних методичних підходів залежно від професійного досвіду та рівня підготовки фахівців.

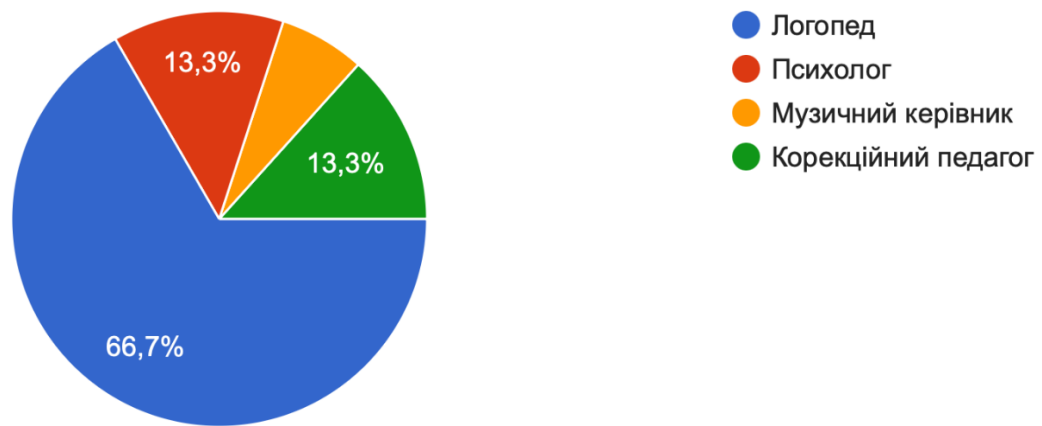

Рис. 2.1. Співвідношення кількості педагогів, які взяли участь в опитуванні

Серед опитаних педагогів найбільшу частку становлять логопеди – 66,7% від загальної кількості респондентів (15 осіб), що свідчить про їх активну участь у роботі з дітьми дошкільного віку з РАС. Наступними за чисельністю є психологи та корекційні педагоги, кожна група яких складає по 13,3% респондентів. Музичні керівники представлені найменшою часткою – 6,7%, що відображає специфіку залучення фахівців мистецького профілю у корекційну діяльність. Загалом структура вибірки демонструє переважання педагогів із безпосередньо корекційним та логопедичним спрямуванням серед

учасників дослідження, що забезпечує фокусування емпіричного матеріалу на практичному досвіді роботи з дітьми з РАС (Рис. 2.1.).

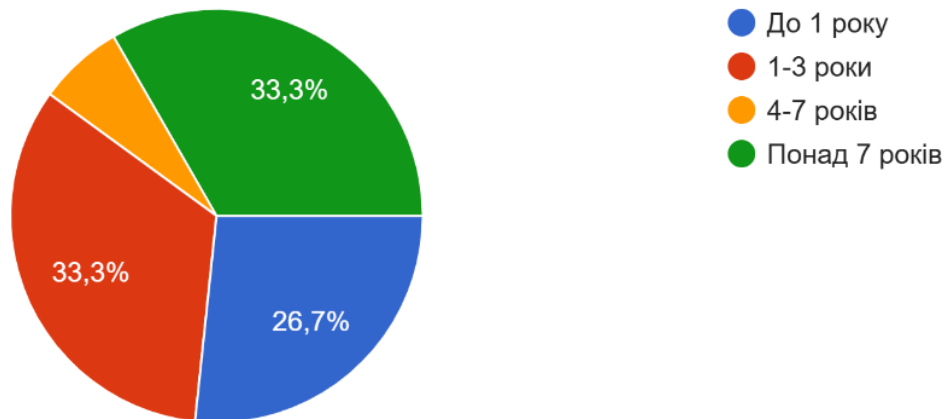

Рис. 2.2. Співвідношення стажу роботи педагогів, які взяли участь в опитуванні

Серед опитаних фахівців щодо стажу роботи з дітьми дошкільного віку найбільшу частку становлять респонденти зі стажем понад 7 років та ті, хто працює від 1 до 3 років, кожна група становить по 33,3% від загальної кількості опитаних. Респонденти зі стажем до 1 року складають 26,7% від вибірки, тоді як найменш чисельну групу становлять педагоги з досвідом роботи від 4 до 7 років – 6,7%. Така структура даних свідчить про наявність як досвідчених фахівців із тривалим стажем роботи, так і початківців у сфері дошкільної освіти, що забезпечує комбінований досвід у роботі з дітьми дошкільного віку (Рис. 2.2.).

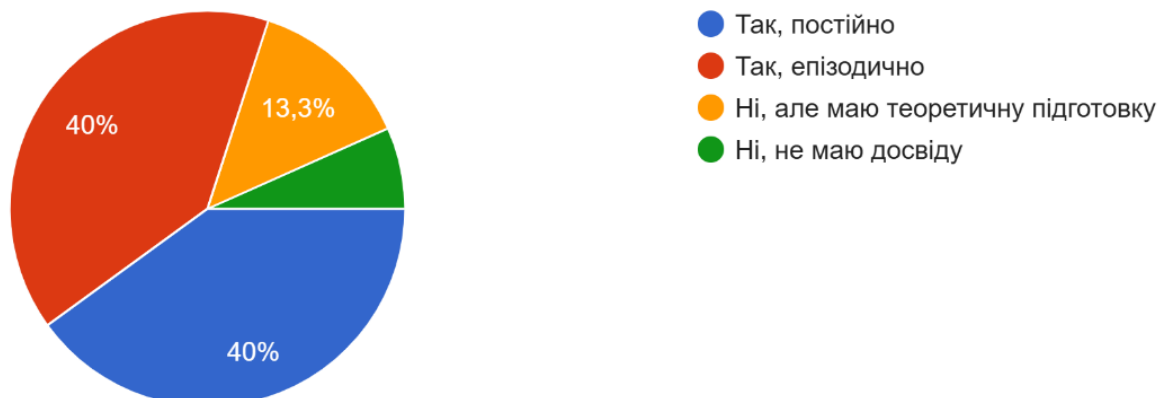

Рис. 2.3. Співвідношення досвіду роботи педагогів з дітьми з РАС, які взяли участь в опитуванні

Вивчення результатів опитування щодо досвіду роботи з дітьми з РАС показав різномірну професійну підготовку респондентів. Найбільшу частку становлять фахівці, які працюють із дітьми з РАС постійно – 40% опитаних, що свідчить про наявність практично підготовлених спеціалістів, які регулярно залучені до корекційної та освітньої діяльності з цією категорією дітей. Ще 40% респондентів відзначили, що працюють із такими дітьми епізодично, що відображає нерегулярне практичне залучення та обмежений досвід, пов'язаний із специфікою їхніх професійних обов'язків. 13,3% опитаних не мають безпосереднього практичного досвіду роботи з дітьми з РАС, але володіють теоретичною підготовкою, що дозволяє їм розуміти особливості розвитку та потреби таких дітей і потенційно брати участь у корекційних заходах. Найменшу частку становлять респонденти без жодного досвіду та теоретичної підготовки – 6,7%, що свідчить про наявність невеликої групи фахівців, які потребують базового навчання та супроводу для ефективної роботи з дітьми з РАС (Рис. 2.3.). Структура вибірки демонструє переважання практично підготовлених фахівців серед опитаних, водночас значна частка має епізодичний досвід, а окремі учасники володіють лише теоретичними знаннями, що відображає різномірну професійну підготовку та можливості для розвитку компетентностей у сфері роботи з дітьми з РАС.

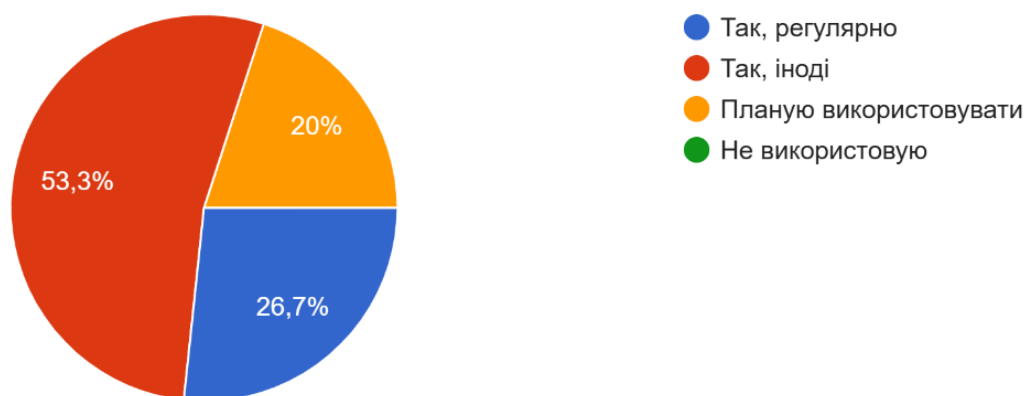

Рис. 2.4. Співвідношення частоти використання педагогами методу логоритміки на заняттях з дітьми з РАС

Вивчення емпіричних даних щодо використання логоритміки у роботі з дітьми з РАС показав, що лише 26,7% респондентів застосовують цю методику регулярно, що свідчить про наявність фахівців, які систематично інтегрують ритміко-логопедичні вправи у корекційно-розвивальний процес. Найбільшу частку становлять ті, хто використовує логоритміку час від часу – 53,3%, що відображає епізодичне застосування методики та нерегулярне залучення її можливостей у практичну діяльність. 20% респондентів зазначили, що планують використовувати логоритміку у майбутньому, що свідчить про зацікавленість фахівців у її освоєнні та потенційне розширення практики застосування цієї методики. При цьому жоден із опитаних не відповів, що зовсім не використовує логоритміку, що демонструє загальну готовність та позитивне ставлення педагогів до інтеграції ритміко-логопедичних підходів у роботу з дітьми з РАС (Рис. 2.4.). Результати свідчать про переважання практично зацікавлених у використанні логоритміки фахівців, хоча регулярне її застосування ще обмежене, а значна частина педагогів використовує методику епізодично або планує освоїти її у майбутньому.

Систематизація результатів опитування щодо форматів застосування логоритміки у роботі з дітьми з РАС показав, що найбільш поширеним є проведення індивідуальних занять, що зазначили 60% респондентів. Такий результат свідчить про пріоритет персоналізованої роботи, яка дозволяє максимально враховувати індивідуальні потреби та особливості розвитку кожної дитини. Меншу частку респондентів, 13,3%, обрали підгрупові заняття, що свідчить про обмежене використання цього формату, можливо через специфіку організації корекційної роботи або складність адаптації вправ для малих груп дітей. Формат групових занять відзначили 26,7% опитаних, що вказує на певну практику колективної роботи та стимулювання соціальної взаємодії серед дітей через логоритмічні вправи. Застосування логоритміки як елементу інших занять обрали 46,7% респондентів, що демонструє інтеграцію методики у комплексні освітні та корекційні заходи. У межах

міждисциплінарної команди методику використовують 20% педагогів, що відображає часткову практику спільної роботи різних фахівців для комплексного розвитку дітей з РАС.

Статистичне опрацювання даних щодо цілей застосування логоритміки у роботі з дітьми з РАС показав, що найбільш поширеними є завдання формування соціальної взаємодії та підтримки емоційної регуляції, які зазначили по 53,3% респондентів. Це свідчить про важливість логоритміки як інструмента для розвитку комунікативних навичок та управління емоційним станом дітей, що є ключовими аспектами корекційної роботи з дітьми з РАС. Завдання розвитку мовлення обрали 47,7% респондентів, а розвиток моторики та координації 46,7%, що підкреслює комплексний характер логоритміки та її вплив на різні сфери розвитку дитини: мовленнєву, рухову та когнітивну. Найменшу частку 20% склало використання логоритміки з метою підвищення мотивації до занять, що демонструє додаткову, хоча й важливу, роль методики у стимулюванні інтересу дітей до навчально-корекційної діяльності.

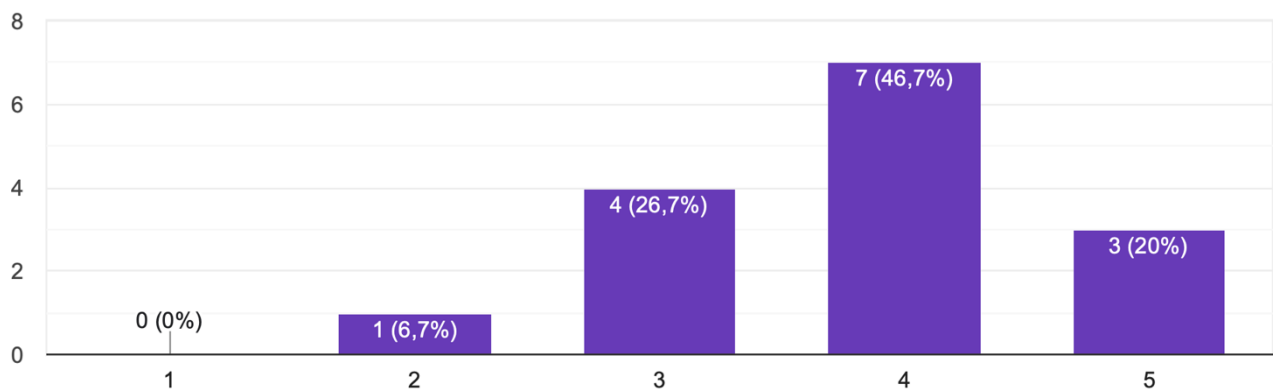

Рис. 2.5. Співвідношення оцінки педагогами ефективності логоритміки у роботі з дітьми з РАС

Розгляд отриманих результатів щодо ефективності логоритміки у роботі з дітьми з РАС продемонстрував, що жоден із респондентів не оцінив методику на найнижчому рівні, що свідчить про відсутність повністю негативного досвіду застосування логоритміки серед опитаних педагогів. Низьку ефективність відзначили 6,7% респондентів, що може вказувати на

обмежений досвід або специфічні труднощі в окремих випадках застосування методики. 26,7% педагогів оцінили ефективність логоритміки на помірного, задовільного результату її використання. Найбільшу частку, 46,7%, становлять респонденти, які оцінили методику на достатньому рівні, що підкреслює високу ефективність логоритміки у більшості випадків та її значущий внесок у розвиток дітей з РАС. 20% респондентів оцінили ефективність на високому рівні, демонструючи максимальну задоволеність результатами та підтверджуючи потенціал методики як дієвого інструмента корекційної роботи. Отримані дані свідчать про позитивне ставлення педагогів до використання логоритміки, а переважання високих оцінок підтверджує її ефективність у забезпеченні комплексного розвитку дітей з РАС та обґрунтовує доцільність подальшого впровадження цієї методики у корекційно-розвивальну практику (Рис. 2.5.).

Узагальнення емпіричних даних щодо сфер, у яких педагогами найчастіше відзначаються позитивні зміни у дітей з РАС після застосування логоритміки, показав різнобічний вплив методики на розвиток дитини. Найбільша частка респондентів, 66,7%, відзначили покращення участі дітей у спільній діяльності, що свідчить про значний потенціал логоритміки у стимулюванні соціальної взаємодії та інтеграції дітей у групові процеси. Здатність до наслідування помітили 53,3% педагогів, що підкреслює ефективність методики у розвитку навичок наслідування рухів та поведінки, які є важливими для навчання та соціалізації. Позитивні зміни в емоційному стані дітей відзначили 46,7% респондентів, що свідчить про вплив логоритміки на розвиток емоційної регуляції та стабілізації внутрішнього стану дітей. Покращення мовленнєвої активності відзначило 33,3% педагогів, що підтверджує роль методики у розвитку комунікативних навичок, хоча цей ефект менш поширений порівняно з соціальною та емоційною сферами. Регуляцію поведінки вказали 20% респондентів, що підсвічує певний, але обмежений ефект логоритміки у цій сфері.

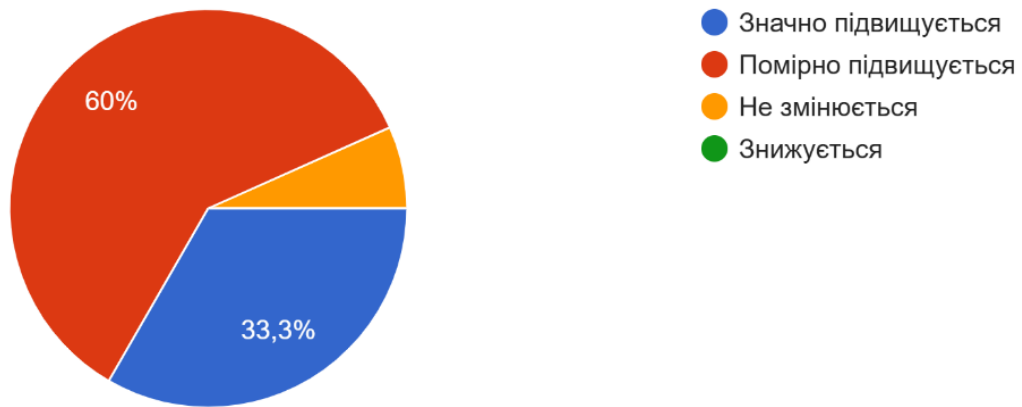

Рис. 2.6. Співвідношення оцінки педагогами зміни рівня залученості дітей з РАС під час логоритмічних занять

Досвід педагогів підтверджує позитивну динаміку зміни рівня залученості дітей з РАС під час логоритмічних занять. 60% респондентів зазначили, що залученість дітей помірно підвищується, що свідчить про стабільне збільшення інтересу до занять і активну участь у запропонованих логоритмічних вправах. Значне підвищення рівня залученості відзначили 33,3% педагогів, що демонструє високий потенціал методики у стимулюванні активності та мотивації дітей до участі у заняттях. Лише 6,7% респондентів вказали, що рівень залученості дітей не змінюється, а випадків зниження залученості не зафіксовано (Рис. 2.6.). Це свідчить про загальну ефективність логоритміки у підтримці активної участі дітей з РАС та підтверджує її доцільність у корекційно-розвивальній роботі.

Аналіз відповідей на питання щодо ефективності окремих елементів логоритмічних занять у роботі з дітьми з РАС засвідчив, що найбільш результативними є повторювані ритмічні рухи, які зазначили 60% респондентів. Це свідчить про високий вплив ритмічних повторень на розвиток моторики, координації та сенсомоторної інтеграції дітей. Ефективність ігрових ритмічних вправ відзначили 53,3% педагогів, що підкреслює їхню роль у стимулюванні участі дітей, розвитку соціальної взаємодії та емоційної регуляції. Використання предметів та наочності зазначили 46,7% респондентів, що демонструє важливість візуальної та

тактильної підтримки для кращого розуміння завдань і залучення дітей у процес навчання. Вокальні вправи обрали 33,3% опитаних, а пісні з простим текстом – 26,7%, що свідчить про помірну ефективність цих елементів у розвитку мовлення та артикуляційної моторики.

Розгляд отриманих результатів щодо складності адаптації логоритмічних вправ під індивідуальні особливості дітей з РАС показав, що жоден із респондентів не оцінив цей процес на найнижчому, достатньому або високому рівні, що свідчить про відсутність повністю легкого або надзвичайно складного досвіду серед опитаних педагогів. Найбільшу частку, 66,7%, становлять респонденти, які оцінили складність на середньому рівні, що відображає помірний рівень труднощів і потребу в певній методичній підготовці та увазі до індивідуальних потреб дітей. 33,3% педагогів оцінили адаптацію вправ на низькому рівні, що свідчить про те, що для частини фахівців процес адаптації проходить відносно легко, можливо завдяки наявному досвіду або спеціальній підготовці. Результати опитування демонструють, що адаптація логоритмічних вправ під індивідуальні особливості дітей з РАС вважається педагогами помірно складним процесом. Це підкреслює важливість методичної підтримки та професійного розвитку для ефективного застосування логоритміки з урахуванням індивідуальних потреб кожної дитини.

Кількісна характеристика відповідей на питання щодо чинників, що впливають на структуру логоритмічного заняття з дітьми з РАС, показав, що найбільше уваги педагоги приділяють емоційному стану дитини, який зазначили 66,7% респондентів. Це свідчить про важливість врахування психоемоційного стану дітей для оптимальної організації та ефективності занять. Поведінкові реакції дітей впливають на структуру заняття у 60% випадків, що підкреслює необхідність гнучкого підходу до організації вправ та оперативного реагування на поведінкові прояви під час заняття. Тривалість концентрації уваги зазначили 53,3% опитаних, що демонструє потребу адаптувати активності до рівня сформованості довільної уваги дитини для

підтримки залученості та ефективності корекційних заходів. Рівень мовленнєвого розвитку дітей впливає на структуру занять у 40% випадків, що відображає необхідність диференційованого підходу до формування мовленнєвих та артикуляційних вправ. Формат заняття, індивідуальний або груповий, зазначили 26,7% респондентів, що свідчить про менший, але все ж важливий вплив організаційних умов на побудову заняття. На підставі отриманих даних можна зробити висновок, що визначальними факторами структури логоритмічного заняття, є емоційний стан та поведінкові реакції дітей, а також тривалість довільної уваги, тоді як мовленнєвий розвиток і формат заняття мають хоч і допоміжне, але суттєве значення для ефективної організації корекційної роботи.

Узагальнення педагогічного досвіду щодо труднощів, з якими стикаються педагоги під час проведення логоритмічних занять з дітьми з РАС, свідчить, що найчастіше виникають складнощі з утриманням уваги дітей, які зазначили 60% респондентів. Це висвітлює необхідність адаптації тривалості та інтенсивності вправ, використання стимулюючих елементів та підтримки концентрації під час занять. Організація групової взаємодії була відзначена 53,3% педагогів, що підкреслює труднощі у координації діяльності дітей у груповому форматі та важливість спеціальних методик для розвитку соціальної взаємодії. Підбір вправ та уникнення перенапруження дітей стимуляцією відзначили по 26,7% респондентів, що свідчить про потребу в диференційованому підході та поміркованому навантаженні, адаптованому до індивідуальних можливостей дітей. Найменшу частку, 13,3%, склало планування занять, що вказує на порівняльно менші труднощі організаційного характеру, але все ж потребу у системному підході до структурування занять. Таким чином, результати демонструють, що основними труднощами під час проведення логоритмічних занять є утримання уваги та організація групової взаємодії, тоді як планування, підбір вправ та контроль стимуляції мають допоміжне, але суттєве значення для ефективності корекційно-розвивальної роботи з дітьми з РАС.

Досвід педагогів щодо пошуку балансу між структурованістю та гнучкістю логоритмічних занять з дітьми з РАС показав, що більшість педагогів (80%) оцінили цей процес на середньому рівні, що свідчить про помірний рівень складності. Отримані емпіричні дані свідчать, що для більшості фахівців організація занять потребує врахування одночасно чіткої структури вправ та гнучкого підходу до індивідуальних потреб дітей, що є важливим для ефективності корекційно-розвивальної роботи. 20% респондентів оцінили процес на низькому рівні, що вказує на відносну легкість підтримки балансу для частини педагогів, ймовірно, завдяки досвіду та методичній підготовці. Жоден із опитаних не оцінив складність на найнижчому, достатньому або високому рівні, що свідчить про відсутність крайнощів: процес не є ані надто простим, ані надзвичайно складним. Систематизація відповідей респондентів показує, що підтримання балансу між структурованістю та гнучкістю логоритмічних занять є помірно складним завданням для педагогів, що підкреслює потребу у методичній підтримці та професійній підготовці для оптимальної організації корекційної роботи з дітьми з РАС.

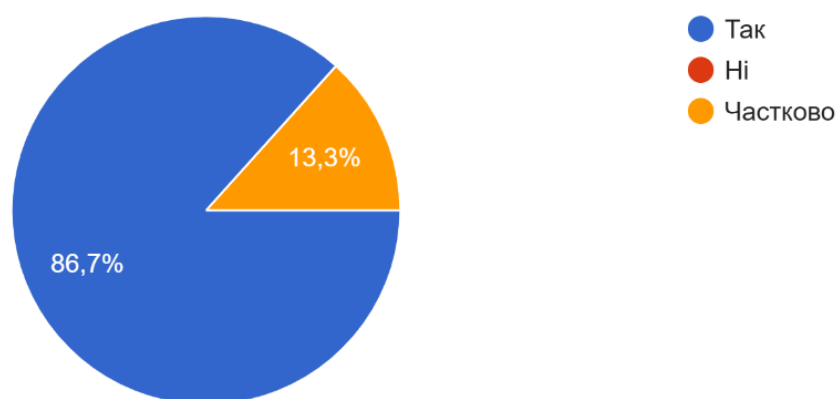

Рис. 2.7. Співвідношення потреби педагогів у додаткових методичних матеріалах з логоритміки для дітей з РАС

Узагальнення педагогічного досвіду свідчить, що більшість педагогів (86,7%) відчувають таку потребу. Це свідчить про зацікавленість фахівців у

поглибленні знань, підвищенні методичної компетентності та розширенні можливостей застосування логоритміки у роботі з дітьми з РАС. 13,3% респондентів відзначили, що потреба у методичних матеріалах виникає часто, що підкреслює нерегулярний, але актуальний інтерес до нових ресурсів та підходів у корекційно-розвивальній роботі. Жоден із опитаних не відзначив, що не відчуває потреби у таких матеріалах, що демонструє загальну зацікавленість та готовність педагогів до професійного розвитку у сфері логоритміки. Відгуки фахівців свідчать про високу актуальність створення та надання додаткових методичних ресурсів для підтримки ефективної роботи педагогів із дітьми з РАС, що підкреслює значення постійного методичного супроводу та оновлення навчально-корекційних матеріалів.

Відгуки фахівців про найбільш цінні результати використання логоритміки у роботі з дітьми з РАС свідчать, що ця методика забезпечує комплексний вплив на різні сфери розвитку дитини. Найбільш часто відзначені результати стосуються мовленнєвого розвитку та комунікативних навичок. Так, респонденти зазначають підвищення мовленнєвої активності, розвиток здатності до взаємодії з дорослими, покращення комунікаційних умінь та зниження рівня напруги, що свідчить про важливість логоритміки для формування базових соціальних навичок. Другу за частотою групу результатів становлять зміни у емоційній сфері та регуляції поведінки. Педагоги відзначають покращення емоційного стану дітей, розвиток саморегуляції та формування елементів адаптації, що підкреслює роль логоритміки у стабілізації психоемоційного стану та підтримці позитивного настрою під час занять. Також значна увага приділяється підвищенню концентрації довільної уваги та мотивації до навчання. Респонденти відзначають кращу організацію поведінки, підвищену залученість у діяльність та покращення моторної координації, що демонструє комплексний вплив логоритмічних вправ на когнітивні та сенсомоторні функції дітей.

Крім того, результати свідчать про значення логоритміки у розвитку соціальної взаємодії та формуванні позитивного досвіду спільної діяльності.

Використання ритмічних рухів, музики та ігрових вправ сприяє створенню структурованого, водночас емоційно стимулюючого середовища, що підтримує активну участь дітей у навчально-корекційних процесах. Респонденти вважають найбільш цінними комплексні результати логоритміки, які охоплюють розвиток мовлення та комунікативних навичок, емоційну регуляцію, концентрацію уваги, моторику та соціальну взаємодію.

Описаний фахівцями досвід застосування методики демонструє, що педагогами відзначаються декілька ключових напрямів, які залишаються недостатньо розкритими у наявних методичних рекомендаціях з логоритміки для дітей з РАС. По-перше, це питання індивідуалізації занять та гнучкого підбору вправ. Респонденти відзначають, що методичні матеріали часто мають «шаблонний» характер і не враховують різний ступінь проявів РАС, індивідуальні особливості сенсорного сприйняття, емоційні та поведінкові реакції дітей, а також рівень розвитку мовлення та моторики. По-друге, недостатньо уваги приділяється перенесенню логоритмічних умінь у повсякденне життя дитини, включаючи формування соціальних навичок та саморегуляції. Педагоги підкреслюють важливість наявності практичних рекомендацій щодо узагальнення навичок і підтримки їх у реальних життєвих ситуаціях, що є важливим аспектом ефективності корекційно-розвивальної роботи. По-третє, респонденти відзначають обмежене висвітлення міжпрофесійної взаємодії. Методичні матеріали недостатньо інформують про координацію дій логопеда, психолога, музичного керівника та батьків, що ускладнює комплексне застосування логоритміки та інтеграцію її результатів у розвиток дитини. Додатково підкреслюються проблеми сенсорного перевантаження, можливого опору дитини, а також складності підтримки концентрації та мотивації під час занять. Респонденти також відзначають недостатню кількість конкретних вправ та практичних порад щодо їх адаптації під індивідуальні потреби дітей з РАС. Зібрані якісні дані свідчать про необхідність розширення методичних рекомендацій із логоритміки у таких напрямках: індивідуалізація та гнучкий підбір вправ, інтеграція результатів у

повсякденне життя дитини, розвиток міжпрофесійної взаємодії та врахування сенсорних, емоційних і поведінкових особливостей дітей з РАС.

Узагальнення якісних даних демонструє, що підвищення ефективності логоритмічних занять для дітей з РАС пов'язане з комплексним підходом, який охоплює індивідуалізацію, структурованість, міждисциплінарну взаємодію та врахування сенсорних і емоційних особливостей дитини. Педагоги відзначають важливість інтеграції елементів логоритміки у всі напрямки занять, що дозволяє створювати єдину, цілісну систему розвитку, де ритмічні та мовленнєві вправи органічно поєднуються з іншими корекційними та навчальними активностями. Індивідуальна адаптація вправ з урахуванням інтересів дитини, сенсорних потреб та рівня мовленнєвого розвитку підкреслюється фахівцями як ключовий чинник ефективності.

Особлива увага у відповідях педагогів приділяється структурі та передбачуваності логоритмічних занять як важливій умові ефективної роботи з дітьми з РАС. Респонденти наголошують, що чітко вибудована послідовність вправ забезпечує відчуття безпеки та знижує рівень тривожності у дітей, що є надзвичайно важливим для їх включення в освітній процес. Поступовість ускладнення завдань, на думку педагогів, дозволяє уникати перевантаження, сприяє успішному засвоєнню матеріалу та підтримує позитивну динаміку занять. Регулярність проведення логоритмічних вправ розглядається як чинник формування стабільного емоційного фону та передбачуваної поведінкової реакції дітей. Крім того, структурованість занять позитивно впливає на утримання та переключення уваги, що підвищує рівень залученості дітей до виконання завдань.

Важливим аспектом є міждисциплінарна взаємодія фахівців: логопеда, психолога, музичного керівника, а також активне залучення батьків для закріплення результатів логоритміки у повсякденному житті. Це дозволяє створити цілісну систему підтримки дитини та забезпечує перенесення навичок у різні сфери діяльності.

Крім того, респонденти відзначають, що підвищенню ефективності сприяє використання різноманітних вправ, які поєднують мовленнєві, моторні та ритмічні компоненти, стимулюючи різні аспекти розвитку дитини. Педагогічний досвід респондентів засвідчує, що ефективність логоритмічних занять підвищується завдяки комплексному підходу, який поєднує індивідуалізацію, структурованість, поступовість, міждисциплінарну взаємодію, емоційне заохочення та активну участь батьків, що забезпечує комплексний розвиток мовлення, соціальної взаємодії, моторики та емоційної регуляції у дітей з РАС.

Висновки до другого розділу

Обґрунтовано сутність, визначено мету, завдання, зміст і методику проведення констатувального етапу дослідження, спрямованого на вивчення особливостей використання логоритміки у корекційно-розвивальній роботі з дітьми дошкільного віку з РАС. В основу емпіричного дослідження покладено метод анкетування педагогічних працівників ЗДО, що дозволило зібрати репрезентативні дані про сучасний стан практичного застосування логоритміки. Обраний метод забезпечив можливість узагальнення професійного досвіду фахівців без безпосереднього втручання в освітній процес дітей. Дослідження було спрямовано на виявлення як ефективних аспектів використання методики, так і проблемних зон у її впровадженні.

Сформовано вибірку з 15 респондентів, до складу якої увійшли логопеди, психологи, корекційні педагоги та музичні керівники, що працюють з дітьми дошкільного віку з РАС. Такий склад вибірки зумовлено міждисциплінарним характером логоритміки, яка поєднує мовленнєві, рухові, музично-ритмічні та психоемоційні компоненти. Переважання у вибірці логопедів засвідчило провідну роль цього фаху у впровадженні логоритмічних елементів у корекційну практику. Водночас залучення психологів і корекційних педагогів дало змогу врахувати аспекти емоційно-вольової регуляції та поведінкових особливостей дітей з РАС. Участь музичних

керівників підтвердила значущість музично-ритмічного компонента як структурного елементу логоритміки.

Розроблено та апробовано анкету, що включала закриті та відкриті запитання, спрямовані на з'ясування форм організації логоритмічних занять, частоти використання методики та оцінки її результативності. Анкетування дозволило отримати кількісні показники щодо поширеності різних форматів роботи, а також якісні дані, що відображають індивідуальний педагогічний досвід респондентів. Структура інструментарію забезпечила можливість комплексного аналізу відповідей з урахуванням професійної специфіки кожної категорії фахівців. Особливу цінність становили відповіді на відкриті запитання, які дали змогу простежити суб'єктивні оцінки та практичні спостереження педагогів. Отримані дані стали підґрунтям для подальшого узагальнення та інтерпретації результатів дослідження.

У процесі опрацювання результатів анкетування виявлено переважання індивідуального формату використання логоритміки, що зумовлено потребою врахування індивідуальних особливостей розвитку дітей з РАС. Значна частина педагогів інтегрує логоритмічні елементи у комплексні корекційно-розвивальні заняття, поєднуючи їх з мовленнєвими, сенсорними та руховими вправами. Колективні та міждисциплінарні форми роботи застосовуються рідше, що пов'язано зі складністю організації групової взаємодії та необхідністю високого рівня координації між фахівцями. Визначено, що вибір форм роботи значною мірою залежить від професійної підготовки педагога, матеріально-технічних умов закладу та рівня функціональних можливостей дітей. Така варіативність підходів свідчить про гнучке використання логоритміки у практичній діяльності.

За результатами оцінювання ефективності логоритміки встановлено загалом позитивне ставлення педагогів до методики. Виявлено, що переважна більшість респондентів оцінює її як достатньо або високоефективну у роботі з дітьми з РАС. Водночас зафіксовано наявність труднощів, пов'язаних з адаптацією логоритмічних вправ до індивідуальних потреб дітей, утриманням

їхньої уваги та регуляцією поведінки під час занять. Частина педагогів відзначила обмеженість методичних матеріалів і недостатню кількість чітких рекомендацій щодо побудови занять. Це свідчить про потребу у вдосконаленні методичного супроводу логоритмічної роботи.

Узагальнення відповідей на відкриті запитання дало змогу виокремити провідні педагогічні умови ефективного використання логоритміки. Виявлено, що структурованість занять, передбачуваність їх перебігу та чітка послідовність вправ сприяють формуванню стабільного емоційного фону у дітей з РАС. Поступовість ускладнення завдань і регулярність занять позитивно впливають на рівень концентрації довільної уваги та мотивацію дітей до участі в діяльності. Педагоги наголошують на важливості повторюваності елементів занять як засобу зниження тривожності та підвищення відчуття безпеки. Отримані результати підтверджують доцільність цілеспрямованого впровадження логоритміки у систему корекційно-розвивальної роботи з дітьми з РАС.

РОЗДІЛ III.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ЛОГОРИТМІЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА

3.1. Методичні рекомендації щодо організації та проведення логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектра

У сучасній корекційній педагогіці особлива увага приділяється комплексним методикам, які забезпечують всебічний розвиток дітей з РАС. Такі діти мають специфічні труднощі у вербальній та невербальній комунікації, соціальній взаємодії, концентрації уваги, емоційній регуляції та сенсорній чутливості. Відповідно, для ефективної роботи з ними потрібні підходи, що поєднують розвиток мовлення, рухових навичок, когнітивних здібностей та емоційної саморегуляції.

Логоритміка є перспективним інструментом у корекційній роботі з дітьми з РАС, оскільки інтегрує музичні, ритмічні, рухові та мовленнєві вправи в єдину систему. Ритмічні вправи сприяють розвитку сенсомоторної координації та ритмічного сприймання, що є основою для формування мовленнєвих навичок. Музичні та вокальні вправи стимулюють мовленнєву активність, розвиток артикуляційної моторики та емоційну виразність. Рухові та ігрові елементи дозволяють підтримувати довільну увагу дитини, підвищують її мотивацію до участі в заняттях та формують базові соціальні навички.

Мета цих методичних рекомендацій полягає у створенні системного підходу до організації логоритмічних занять, що забезпечує:

- індивідуалізацію навчального процесу відповідно до мовленнєвого, сенсорного та емоційного профілю кожної дитини;

- інтеграцію ритмічних, музичних та рухових компонентів для комплексного розвитку моторики, мовлення та соціальної взаємодії;
- оптимальне поєднання структурованості та гнучкості заняття для підтримки уваги та емоційного комфорту дитини;
- системне залучення батьків та міждисциплінарної команди для закріплення результатів у повсякденному житті дитини;
- підвищення мотивації до навчання та активності дитини на занятті через використання інтересів дитини, улюблених ігор та стимулів.

Таким чином, досягнення цілей логоритмічних занять можливе лише за умови дотримання певних організаційних принципів, які забезпечують системність, індивідуалізацію та ефективність роботи з дітьми з РАС (Табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Організаційні принципи логоритмічних занять

Блок заняття	Методичні рекомендації	Приклади адаптацій та модифікацій вправ
Організаційний блок	Створення сприятливого сенсорного середовища, чітка структура заняття (Додаток Б), використання візуального розкладу та наочних матеріалів (Додаток В), музичний супровід для підтримки емоційного стану та концентрації уваги. Підтримка асистента вихователя під час проведення підгрупових та групових занять.	- використання планшета або дошки для демонстрації послідовності вправ; - зонування простору для дітей з високою сенсорною чутливістю; - підбір музики різної динаміки;

	Відстежування ефективності проведеного заняття (Додаток Г). Міждисциплінарний зв'язок педагогів щодо успішних стратегій застосування логоритміки на заняттях.	застосування кольорових карток для сигналів переходів між завданнями. <i>Продовж. табл. 3.1</i>
Мовленнєво-ритмічний блок	Поступове ускладнення вправ: від артикуляційної гімнастики та дихальних вправ до ритміко-мовленнєвих завдань з рухами та словами. Використання повторів, коротких інструкцій та наочних підказок.	- використання дзеркала для контролю артикуляції; - короткі пісні з повторюваними словами для формування ритму; - додавання жестових сигналів для підтримки уваги.
Руховий блок	Координація рухів, рухливі ігри, синхронізація з музикою та словами, короткі паузи з релаксаційними вправами для подолання стереотипів та емоційних відкатів.	- виконання рухів у спрощеному варіанті; - використання опор для утримання балансу; - короткі перерви на дихальні вправи;

		- інтеграція руху з предметами (м'яч, обруч); - підкріплення похвалою та візуальними сигналами.
Індивідуалізація та адаптація	Модульний підхід: адаптація вправ під рівень розвитку та поведінкові прояви дитини, поступове ускладнення завдань, альтернативні способи подання інструкцій (Додаток Г).	- Зменшення обсягу рухових дій; - демонстраційні повтори; - використання жестових підказок, пісенних сигналів, візуальних карток; - додаткові інструкції для дітей з високим рівнем тривожності.
Співпраця з батьками	Організація домашніх завдань для інтеграції логоритміки у повсякденне життя дитини, надання покрокових інструкцій, демонстраційних відео та інструментів для спостереження за прогресом.	- ритмічні вправи під час гігієни, пісні під час прибирання, рухливі ігри на вулиці (Додаток Д);

		- ведення домашнього журналу прогресу; - регулярний зворотний зв'язок з педагогом для корекції завдань.
--	--	--

Ефективність логоритмічних занять для дітей з РАС значною мірою визначається правильним вибором методичних підходів і адаптацією вправ під індивідуальні особливості кожної дитини. Індивідуалізація занять є одним із ключових принципів, який передбачає врахування інтересів дитини, її сенсорних особливостей, рівня мовленнєвого розвитку та моторних навичок. Такий підхід дозволяє підвищити залученість дітей, стимулювати їхню активність і підтримувати мотивацію до участі у заняттях, що є особливо важливим для дітей із низьким рівнем вербальної активності або підвищеною тривожністю. Одним із найбільш дієвих методичних засобів є використання повторюваних ритуалів та структурованих послідовностей вправ. Повторюваність допомагає дитині передбачати хід заняття, створює відчуття безпеки та сприяє кращому засвоєнню мовленнєвих і моторних навичок. Музично-рухові вправи стимулюють координацію рухів, ритмічне сприймання та артикуляцію, а також забезпечують інтеграцію сенсорного, моторного та когнітивного розвитку. Включення візуальних підказок, піктограм та предметів-наочності допомагає дитині орієнтуватися у завданні, зменшує сенсорне перевантаження та полегшує розуміння інструкцій.

Ігрові елементи є невід'ємною складовою логоритміки, оскільки вони підвищують емоційну залученість дитини, сприяють розвитку комунікативних навичок і соціальної взаємодії. Ігрові вправи можуть включати рухливі ритмічні ігри, вокальні вправи у формі співу, повторення звуків і словосполучень, а також інтегровані завдання на координацію рухів та

мовлення. Для досягнення комплексного ефекту рекомендується поєднувати логоритміку з іншими корекційними методиками, такими як сенсорна інтеграція, арт-терапія, психологічні вправи або фізкультурні завдання. Така інтеграція дозволяє не лише тренувати мовлення та рухи, а й формувати навички саморегуляції, підвищувати концентрацію уваги, знижувати рівень тривожності та забезпечувати закріплення результатів у повсякденній діяльності.

Додатково, при адаптації логоритмічних занять важливо враховувати рівень розвитку сенсорної чутливості дитини, уникати перевантаження стимуляцією та поступово ускладнювати завдання залежно від прогресу. Використання індивідуальних інтересів дітей у поєднанні з регулярним моніторингом досягнень дозволяє педагогам гнучко коригувати програму та досягати максимальної ефективності занять. Методичні підходи до проведення логоритміки базуються на індивідуалізації, структурованості, повторюваності вправ, інтеграції музики, руху та мовлення, а також на використанні ігрових і сенсорних елементів. Це забезпечує комплексний розвиток мовлення, моторики, когнітивних та соціально-емоційних навичок дітей з РАС і сприяє досягненню стійких позитивних результатів у навчанні та повсякденному житті.

Для підвищення ефективності логоритмічних занять важливо забезпечити активне залучення дітей через використання улюблених стимулів, ігрових елементів, музичних та рухових вправ. Позитивне підкріплення за успішне виконання завдань сприяє формуванню впевненості у власних силах, підтримує емоційний комфорт та стимулює активну участь дітей у процесі навчання. Систематичне оцінювання прогресу дитини дозволяє педагогам своєчасно коригувати програму, підбирати оптимальний рівень складності вправ та адаптувати завдання під індивідуальні потреби дитини. Це забезпечує послідовне закріплення навичок і сприяє розвитку мовлення, моторики та соціальної взаємодії. Особливу увагу слід приділяти залученню батьків до процесу логоритмічних занять. Родина може стати ключовим партнером у

підтримці розвитку дитини, повторюючи вправи вдома, створюючи умови для їх регулярного закріплення та інтеграції в повсякденне життя. Рекомендовано інформувати батьків про методику проведення занять, пояснювати ціль кожної вправи та надавати поради щодо ігор і стимулів, які можна використовувати у домашніх умовах. Активна участь батьків сприяє формуванню стійких мовленнєвих, моторних та соціально-емоційних навичок, а також знижує рівень тривожності дітей, підвищує їхню мотивацію та позитивне ставлення до занять. Комплексний підхід до мотивації та залученості, який поєднує індивідуально підібрані стимули, позитивне підкріплення, регулярне оцінювання прогресу та співпрацю з батьками, створює оптимальні умови для ефективного розвитку мовленнєвих, моторних та соціально-емоційних навичок дітей з РАС.

У процесі проведення логоритмічних занять з дітьми з РАС особливу ефективність демонструють повторювані ритмічні рухи, які формують координацію, ритмічне сприймання та сприяють розвитку моторики та артикуляційних навичок. Пісні з простим текстом активізують мовлення, допомагають запам'ятовувати нові слова та словосполучення і формують послідовність дій. Вокальні вправи тренують артикуляційний апарат, покращують дикцію, інтонаційні навички та сприяють розвитку слухового сприймання. Ігрові ритмічні вправи підвищують емоційну залученість дітей, стимулюють соціальну взаємодію, підтримують мотивацію та інтерес до занять. Використання предметів та наочності допомагає дітям орієнтуватися у завданні, полегшує розуміння інструкцій, знижує сенсорне перевантаження та підвищує рівень концентрації уваги. Для запобігання перевантаженню дітей рекомендується чергувати активні та спокійні вправи, адаптуючи темп і складність відповідно до індивідуальних потреб дитини. Таке поєднання дозволяє підтримувати оптимальний рівень емоційної залученості, зберігати концентрацію уваги та забезпечує ефективне засвоєння мовленнєвого і рухового матеріалу. Систематичне використання цих елементів у структурованих і гнучких заняттях сприяє розвитку мовлення, моторики,

ритмічної координації та соціальної взаємодії дітей з РАС, що підтверджено даними педагогічного опитування.

Під час проведення логоритмічних занять з дітьми з РАС найчастіше виникають труднощі з утриманням довільної уваги, організацією групової взаємодії, а також з адаптацією вправ для дітей із високою сенсорною чутливістю, тривожністю чи гіперактивністю щоб подолати ці труднощі рекомендується розділяти заняття на короткі блоки, що дозволяє підтримувати концентрацію дітей і зменшувати рівень втоми або перевантаження важливим є впровадження чіткої структури заняття з елементами передбачуваності, що створює безпечне та передбачуване середовище, знижує рівень тривожності та стимулює активну участь дітей. Індивідуальні адаптації включають підбір темпу, складності та тривалості вправ відповідно до особливостей кожної дитини, використання додаткових наочних матеріалів, сенсорних або ігрових стимулів для залучення уваги і підтримки мотивації інтеграція таких адаптацій дозволяє забезпечити ефективне засвоєння матеріалу, підтримувати позитивний емоційний стан і сприяти розвитку мовленнєвих, моторних та соціально-емоційних навичок. Застосування цих підходів допомагає педагогам організувати заняття максимально продуктивно, враховуючи індивідуальні потреби дітей і забезпечуючи баланс між активністю та відпочинком, структурованістю та гнучкістю.

Результати проведеного дослідження та аналіз опитування педагогів підтверджують високу ефективність логоритмічних занять для розвитку мовлення, моторики, соціально-емоційних та когнітивних навичок дітей з РАС, що обґрунтовує необхідність комплексного підходу у роботі з цією категорією дітей. Особливо важливо поєднувати різні компоненти логоритміки – музично-ритмічні вправи, рухові активності та мовленнєві завдання – з урахуванням індивідуальних потреб та сенсорних особливостей кожної дитини.

Значну роль відіграє міждисциплінарна взаємодія фахівців, коли логопеди, психологи, музичні керівники та інші педагоги координують свої дії

для досягнення максимального ефекту занять. Активна участь батьків у процесі закріплення навичок у домашніх умовах сприяє перенесенню результатів занять у повсякденне життя, підвищує мотивацію дітей та підтримує позитивний емоційний фон.

Регулярність проведення занять, чітка структура з елементами передбачуваності та чергування активних і спокійних вправ дозволяють підтримувати концентрацію уваги та уникати перевантаження дітей. Важливим є постійне оцінювання прогресу та корекція програми відповідно до індивідуальних особливостей дитини, що забезпечує адаптивність та гнучкість занять.

На основі проведеного аналізу рекомендується для подальшої роботи акцентувати увагу на системному поєднанні індивідуалізації, міждисциплінарного підходу, активного залучення батьків та використанні найбільш ефективних елементів логоритміки для забезпечення всебічного розвитку дітей з РАС.

3.2. Аналіз ефективності застосування методичних рекомендацій з логоритміки у роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра

Для проведення аналізу результатів формувального етапу дослідження було проведено повторне опитування педагогів і визначено його основну мету – оцінити ефективність застосування розроблених методичних рекомендацій щодо логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з РАС та визначити зміни у частоті, форматі і цілях використання методики порівняно з первинним опитуванням. Опитування дозволило зібрати інформацію про практичне застосування логоритміки, відзначити адаптації та модифікації вправ, які педагоги впроваджували у процесі занять, а також оцінити комплексний вплив методики на розвиток мовлення, моторики, соціальної взаємодії та емоційної регуляції дітей. Отримані дані слугували підставою для порівняння динаміки використання логоритміки на первинному та формувальному етапах дослідження.

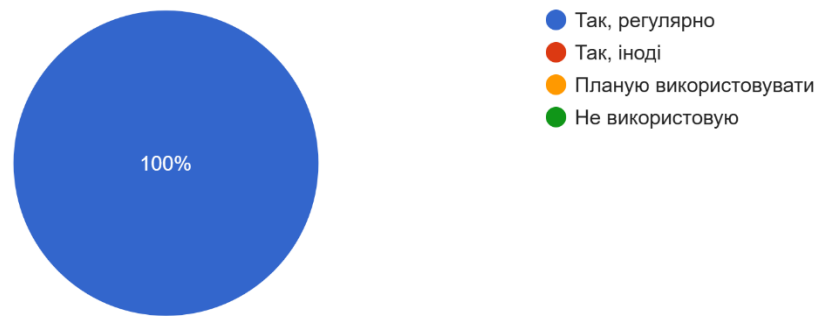

Рис. 3.1. Результати повторного опитування педагогів щодо частоти використання методу логоритміки на заняттях з дітьми з РАС

Порівняння результатів первинного та повторного опитування педагогів показало позитивну динаміку у використанні логоритміки на заняттях з дітьми з РАС. Якщо на початковому етапі лише частина педагогів застосовувала методику періодично, то під час повторного опитування всі респонденти (100%) відзначили регулярне використання логоритмічних занять у своїй практиці. Це свідчить про підвищення значущості методики у корекційно-розвивальній роботі та її ширше визнання серед фахівців. Збільшення частотності використання логоритміки вказує на довіру педагогів до ефективності вправ у стимулюванні мовленнєвого розвитку, соціальної взаємодії, моторних навичок і емоційної регуляції дітей, а також демонструє системний підхід до інтеграції ритміко-логопедичних вправ у повсякденні заняття (Рис. 3.1.).

Аналіз формату проведення занять показав, що педагогами було здійснено зміщення акценту на більш різноманітні форми застосування логоритміки. Якщо первинне опитування відображало переважно групові заняття, то повторне показало, що 86,7% педагогів використовують логоритміку на групових заняттях, 66,7% – на індивідуальних, а 60% – у підгрупах та як інтегрований елемент інших занять. Крім того, 60% педагогів зазначили використання методики в межах міждисциплінарної команди. Така динаміка свідчить про підвищення гнучкості та адаптивності методики до потреб дітей з РАС, можливість комбінувати індивідуальний та колективний

підходи та ефективно інтегрувати логоритміку у комплексну корекційну роботу.

Порівняння цілей використання логоритміки також продемонструвало позитивні зміни. У первинному опитуванні педагогами частіше зазначався розвиток соціальної взаємодії та моторики, а під час повторного – більш ніж 86,7% респондентів відзначили ефективність логоритміки для підтримки емоційної регуляції дітей, 73,3% – для розвитку соціальної взаємодії та координації рухів, 53,3% – для підвищення мотивації до занять, і 40% – для безпосереднього розвитку мовлення. Отримані дані свідчать про розширення розуміння педагогами багатовекторного потенціалу логоритмічних занять, де мовленнєвий розвиток тісно поєднується з емоційною, моторною та соціальною сферами.

Оцінка результатів повторного опитування засвідчила, що застосування логоритміки у педагогічній практиці значно посилилося порівняно з первинним етапом дослідження. Якщо на початковому етапі лише частина респондентів використовувала методику систематично, то вторинне опитування показало, що всі педагоги (100%) включають логоритмічні заняття у свої щоденні або регулярні заняття з дітьми з РАС. Це свідчить про усвідомлення ефективності методики та довіру до її здатності стимулювати мовленнєвий, руховий, емоційний і соціальний розвиток дітей. Таке зростання частоти застосування логоритміки демонструє системний підхід педагогів до корекційної роботи та інтеграцію ритміко-логопедичних вправ у повсякденні заняття. Водночас отримані результати підтверджують, що методика визнана дієвою та корисною для різних форматів роботи: індивідуальної, групової та підгрупової. Загалом, позитивна динаміка використання логоритміки свідчить про її актуальність у сучасній корекційно-розвивальній практиці.

Порівняння даних щодо форматів застосування методики показало, що найбільш поширеним є використання логоритміки на групових заняттях, що зазначили 86,7% педагогів, тоді як індивідуальні заняття продовжують залишатися важливим компонентом роботи – їх застосовують 66,7%

респондентів. На первинному етапі спостерігалася менша кількість педагогів, які організовували заняття у різних форматах, тоді як тепер методика активно інтегрується у підгрупові заняття та як елемент міждисциплінарної роботи (по 60%). Такий результат свідчить про гнучкість логоритміки, її здатність адаптуватися до потреб конкретної дитини та групи, а також про розвиток командної роботи педагогів у межах взаємодії логопеда, психолога, музичного керівника та інших спеціалістів. Розширення форматів використання методики відображає її багатофункціональність та інтеграційний потенціал у різні види діяльності. Це підкреслює здатність логоритміки забезпечувати комплексний вплив на ключові сфери розвитку дітей з РАС, підвищуючи ефективність корекційно-розвивальної роботи.

Аналіз оцінки ефективності логоритмічних занять показав, що більшість педагогів (93,3%) оцінили методику на 5 балів, а 6,7% – на 4 бали, що свідчить про надзвичайно високий рівень сприйняття та довіри до її корекційного потенціалу. На первинному опитуванні частка високих оцінок була суттєво нижчою, що вказує на позитивну динаміку ставлення педагогів після впровадження методичних рекомендацій. Відсутність низьких оцінок підкреслює консенсус серед фахівців щодо значущості логоритміки у стимулюванні мовлення, моторики, соціальної взаємодії та емоційної регуляції дітей. Отримані дані свідчать про те, що педагоги усвідомлюють комплексний характер впливу методики та активно використовують її як інструмент формування ключових навичок. Такий результат підтверджує ефективність системного підходу у застосуванні логоритміки та її потенціал для інтеграції у повсякденну педагогічну практику.

Порівняння сфер впливу логоритміки на розвиток дітей з РАС показало, що найбільші позитивні зміни спостерігаються у соціальній взаємодії – 80% педагогів відзначили покращення здатності дітей включатися у спільну діяльність, тоді як на первинному етапі цей показник був нижчим. Регуляція поведінки також значно покращилася – про це повідомили 73,3% респондентів, що свідчить про ефективність ритмічної структури та

повторюваності вправ у зниженні імпульсивності та розвитку самоконтролю. У мовленнєвій активності та здатності до наслідування позитивні зміни відзначили 66,7% педагогів, що демонструє результативність поєднання руху, музики та артикуляційних завдань. Емоційна сфера виявилася більш варіативною – лише 40% педагогів зафіксували покращення, що може бути зумовлено індивідуальними особливостями дітей та умовами проведення занять. Отже, порівняння первинних і повторних даних підтверджує, що логоритміка має багатовекторний вплив і ефективно стимулює розвиток соціальних, поведінкових, мовленнєвих і частково емоційних компетенцій дітей з РАС.

Аналіз думок педагогів щодо використання логоритміки свідчить про її універсальність та багатофункціональність у практичній діяльності. На первинному етапі методика здебільшого застосовувалася для розвитку рухових і мовленнєвих навичок, тоді як вторинне опитування показало, що педагоги активно використовують логоритміку для формування емоційної регуляції (86,7%), соціальної взаємодії (73,3%), мотивації до занять (53,3%) та мовлення (40%). Це вказує на усвідомлення комплексного потенціалу методики та її значущості у стимулюванні різних сфер розвитку дитини. Зростання кількості педагогів, які відзначають ефективність логоритміки у різних сферах, демонструє позитивну динаміку професійної компетентності та адаптації практичних навичок педагогів після впровадження методичних рекомендацій.

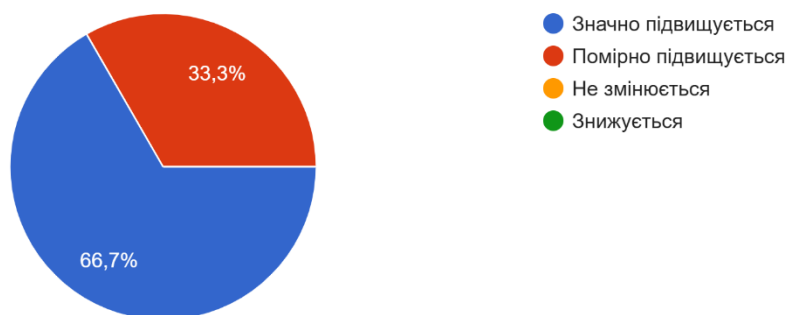

Рис.3.2. Результати повторного опитування педагогів щодо зміни рівня залученості дітей з РАС під час логоритмічних занять

Результати повторного опитування засвідчили значне зростання залученості дітей з РАС під час логоритмічних занять у порівнянні з первинним етапом дослідження. Якщо на початковому етапі лише частина педагогів відзначала підвищення активності дітей, то вторинне опитування показало, що 66,7% респондентів фіксують значне зростання залученості, а 33,3% – помірне. Це підтверджує, що ритміко-музичні та рухові компоненти ефективно утримують увагу дітей, стимулюють їх участь у заняттях та сприяють інтеграції у спільну діяльність. Жоден із педагогів не відзначив відсутності змін або зниження активності, що свідчить про стабільний позитивний ефект методики. Отримані дані підкреслюють мотиваційну привабливість логоритміки та її здатність створювати сприятливі умови для активної участі дітей у корекційно-розвивальному процесі (Рис. 3.2.).

Порівняння ефективності окремих елементів занять показало, що найвищу результативність мають структуровані, доступні та емоційно привабливі вправи. Так, 80% педагогів відзначили позитивний вплив пісень із простим текстом на активізацію мовлення та уваги дітей. Повторювальні рухи, вокальні вправи та ігрові ритмічні завдання отримали однаково високі оцінки (по 60%), що свідчить про значущість повторюваності та ритмічної структури для розвитку моторики та наслідування. Використання предметів і наочності, зафіксоване 46,7% респондентів, демонструє, що візуальна підтримка сприяє кращому сприйняттю матеріалу у дітей із сенсорними або когнітивними особливостями. Загалом, результати вказують на те, що ефективна логоритмічна діяльність поєднує музично-мовленнєві, рухові та ігрові компоненти, забезпечуючи структурованість, передбачуваність та емоційне залучення дітей.

Щодо складності адаптації вправ до індивідуальних особливостей дітей з РАС, вторинне опитування продемонструвало переважно позитивне сприйняття цього процесу педагогами. Більшість респондентів (60%) оцінили адаптацію на мінімальному рівні складності, що свідчить про достатній досвід і готовність фахівців індивідуалізувати заняття. Ще 20% педагогів відзначили

незначні труднощі (2 бали), пов'язані з сенсорними або поведінковими особливостями дітей. Водночас 20% респондентів оцінили процес адаптації як складний (5 балів), що може бути зумовлено високою варіативністю проявів РАС та потребою у більш детальних методичних рекомендаціях. Відсутність оцінок середнього рівня (3–4 бали) свідчить про чітке розмежування педагогами простоти та складності адаптації. Отримані дані підкреслюють високий рівень готовності педагогів до індивідуалізації логоритмічних занять і водночас актуалізують необхідність подальшого методичного супроводу для фахівців, які працюють із дітьми зі складними профілями розвитку.

Чинники, які найбільшою мірою визначають структуру логоритмічного заняття для дітей з розладами аутистичного спектра, засвідчує домінування індивідуально-психологічних характеристик дитини над організаційними аспектами. Провідним чинником, за оцінками педагогів, є емоційний стан дитини, 80% опитаних вказали на його вирішальний вплив на побудову та динаміку заняття. Це підкреслює необхідність постійного моніторингу емоційних реакцій та гнучкого коригування змісту діяльності. Однаково значущими виявилися поведінкові реакції дитини та рівень її мовленнєвого розвитку, кожен із цих чинників був відзначений 73,3% респондентів. Такий результат свідчить про те, що структура логоритмічного заняття формується з урахуванням можливостей дитини до саморегуляції, наслідування та мовленнєвої активності, що є ключовими умовами ефективного корекційного впливу. Вагомим, але дещо менш визначальним чинником, є тривалість концентрації уваги, яку зазначили 60% педагогів. Це вказує на необхідність дозування навантаження, чергування видів діяльності та використання коротких, динамічних вправ. Формат заняття (індивідуальний або груповий) впливає на його структуру, за оцінками 40% респондентів, що дозволяє зробити висновок про другорядний, але все ж важливий характер цього чинника порівняно з індивідуальними особливостями дитини. Загалом отримані результати демонструють, що структура логоритмічних занять визначається насамперед актуальним психоемоційним та мовленнєвим станом

дитини з РАС, тоді як організаційні умови виконують допоміжну, адаптивну функцію.

Труднощі, з якими найчастіше стикаються педагоги і логопеди під час проведення логоритмічних занять з дітьми з розладами аутистичного спектра, свідчать про комплексний характер організаційних і методичних викликів. Найбільш поширеною проблемою респонденти визначили організацію групової взаємодії, 66,7% педагогів зазначили труднощі у залученні дітей до спільної діяльності, координації їхніх дій та підтримці взаємодії між учасниками заняття. Значна частка опитаних, 53,3% вказали на складність підбору логоритмічних вправ, що може бути пов'язано з необхідністю індивідуалізації завдань, урахування різного рівня мовленнєвого, моторного та сенсорного розвитку дітей з РАС. Утримання уваги дітей та ризик їхнього переобтяження стимуляцією були відзначені однаковою кількістю респондентів (46,7%). Це підкреслює важливість дозування навантаження, чіткого структурування заняття та своєчасного чергування активних і спокійних видів діяльності. Менш поширеною, але все ж актуальною проблемою є планування занять, на яку вказали 33,3% педагогів. Такий показник може свідчити про потребу у більш детальних методичних рекомендаціях і готових алгоритмах побудови логоритмічних занять з урахуванням специфіки роботи з дітьми з РАС. У цілому отримані дані демонструють, що труднощі, з якими стикаються фахівці, мають переважно практичний характер і пов'язані з необхідністю поєднання структурованості, гнучкості та індивідуального підходу в організації логоритмічних занять.

Оцінювання складності знаходження балансу між структурованістю та гнучкістю логоритмічних занять у роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра засвідчило переважно впевнене ставлення педагогів до цього аспекту професійної діяльності. Переважна більшість респондентів, 80% - оцінили цей процес як не складний, обравши мінімальний рівень складності (1 бал). Це свідчить про сформовані навички планування занять та здатність фахівців поєднувати чітку організацію з адаптацією до актуального стану та потреб

дитини. Ще 20% опитаних надали оцінку 2 бали, що вказує на наявність окремих, незначних труднощів у процесі узгодження стабільної структури заняття з необхідністю гнучкого реагування на поведінкові, емоційні або сенсорні прояви дітей з РАС. Водночас відсутність відповідей на середніх і високих рівнях складності (3–5 балів) демонструє, що більшість педагогів не сприймають пошук цього балансу як проблемний або надмірно складний. Загалом отримані результати свідчать про достатній рівень професійної компетентності респондентів у побудові логоритмічних занять, що поєднують передбачуваність і структурованість з індивідуально орієнтованим підходом, необхідним для ефективної роботи з дітьми з розладами аутистичного спектра.

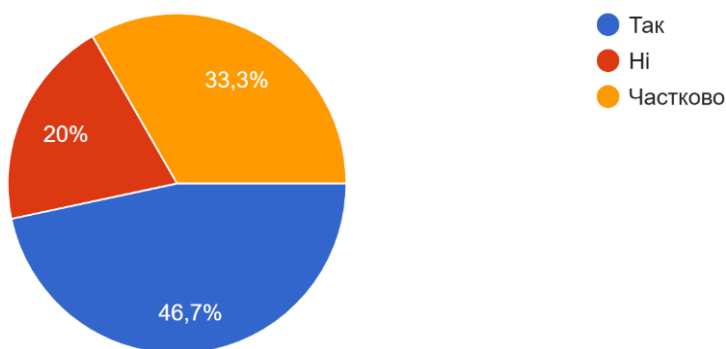

Рис. 3.3. Результати повторного опитування педагогів щодо потреби у додаткових методичних матеріалах з логоритміки для дітей з РАС

Результати опитування потреб у додаткових методичних матеріалах з логоритміки для роботи з дітьми з розладами аутистичного спектра відображають неоднорідність запитів педагогів і водночас актуальність подальшого методичного супроводу. Майже половина респондентів, 46,7% чітко зазначили наявність такої потреби, що свідчить про запит на розширення практичних рекомендацій, прикладів занять та інструментів адаптації логоритмічних вправ до індивідуальних особливостей дітей з РАС. Ще 33,3% опитаних обрали варіант «частково», що вказує на загальне задоволення наявними матеріалами, однак водночас підкреслює необхідність їх поглиблення або уточнення в окремих аспектах, зокрема щодо роботи з дітьми

з різним рівнем функціонування, сенсорними труднощами та поведінковими реакціями. Водночас 20% респондентів не відчують потреби у додаткових методичних ресурсах, що може свідчити про їхній достатній практичний досвід або використання власних напрацьованих підходів. Загалом отримані дані демонструють, що, попри наявність у частини фахівців сформованої методичної бази, питання оновлення та розширення методичних матеріалів з логоритміки залишається актуальним і потребує подальшої уваги в контексті роботи з дітьми з РАС (Рис. 3.3.).

Аналіз відкритих відповідей респондентів демонструє, що використання логоритміки у роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра сприяє багатовекторному розвитку дитини, охоплюючи мовленнєву, моторну та емоційну сфери. Значна частина педагогів відзначила покращення координації рухів і розвиток ритмічної компетентності як ключові результати. Це підкреслює роль логоритміки у формуванні моторної послідовності, ритмічного сприймання та музично-рухової координації, що є важливим для розвитку сенсомоторних навичок та підготовки до мовленнєвої активності. Не менш вагомим ефектом, за оцінками респондентів, є розвиток мовленнєвої активності, артикуляційної чіткості та вербальної взаємодії. Педагоги зазначали підвищення мотивації до мовлення, вдосконалення дикції та активізацію мовленнєвої діяльності, що свідчить про прямий вплив логоритміки на комунікативні навички дітей з РАС. Також значну увагу респонденти приділяли соціальній та емоційній складовій: покращенню емоційного вираження, розвитку емоційного спілкування, підвищенню впевненості у взаємодії з дорослими та однолітками. Крім того, зазначалося підвищення концентрації уваги дітей, що є важливою передумовою ефективної участі у заняттях та спільній діяльності. Отже, отримані дані підтверджують комплексний вплив логоритміки на розвиток дітей з РАС, де моторна, мовленнєва та соціально-емоційна сфери інтегровано формуються через поєднання ритмічних, музичних та мовленнєвих вправ, що робить цю методику цінним інструментом корекційної роботи.

Отримані відповіді учасників опитування демонструють, що існуючі методичні рекомендації з логоритміки мають низку прогалин, які ускладнюють ефективну роботу з дітьми з розладами аутистичного спектра. Значна частина педагогів звернула увагу на недостатню розробку стратегій мотивації дітей із низьким рівнем вербальної активності, що ускладнює залучення таких дітей до занять та активізацію мовленнєвої діяльності. Ще одним недоліком, на думку респондентів, є обмежене врахування специфіки концентрації уваги у дітей з РАС. Методичні матеріали рідко пропонують структурування коротких і чітко організованих блоків занять, що є критично важливим для дітей із низьким рівнем уваги та високою втомлюваністю. Педагоги також відзначали недостатнє висвітлення індивідуальних сенсорних бар'єрів та високої сенсорної чутливості, що потребує адаптації вправ та середовища проведення занять. Крім того, методичні рекомендації недостатньо деталізують алгоритми індивідуальної адаптації вправ, підбір матеріалів відповідно до рівня розвитку дитини та способи роботи з дітьми, які мають гіперактивність або тривожність. Не менш важливим є недостатній акцент на специфіку групових занять для дітей з РАС, де виникають труднощі у координації взаємодії дітей та підтриманні оптимального темпу діяльності. Загалом, відповіді респондентів демонструють, що методичні рекомендації з логоритміки потребують більш детального розкриття питань індивідуалізації, адаптації матеріалів до сенсорних та поведінкових особливостей дітей, а також розробки практичних алгоритмів для роботи як у індивідуальному, так і в груповому форматі. Це дозволить підвищити ефективність застосування логоритміки у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з РАС.

Учасники опитування акцентують увагу на необхідності індивідуального підходу та адаптації занять до особливостей кожної дитини з розладами аутистичного спектра. Значна частина педагогів підкреслила важливість врахування інтересів дитини, включення улюблених ігор та стимулів, а також повторюваних ритуалів у заняттях. Такі елементи дозволяють підвищити мотивацію, залученість і активність дітей у процесі

логоритміки. Регулярний моніторинг прогресу та гнучка адаптація вправ є ще одним ключовим фактором підвищення ефективності занять. Респонденти зазначали, що систематичне оцінювання досягнень дитини дає змогу своєчасно коригувати програму, підбирати оптимальний рівень складності вправ та підтримувати баланс між структурованістю і гнучкістю. Не менш важливими виявилися інтеграція сенсорних вправ, візуальних підказок та ігрових елементів у логоритмічні заняття. Такі компоненти сприяють покращенню концентрації уваги, розвитку координації рухів, ритмічного сприймання та емоційної залученості. Крім того, використання індивідуальних музично-рухових сценаріїв і адаптованих матеріалів дозволяє створювати передбачуване і водночас цікаве для дитини середовище навчання. Таким чином, підвищення ефективності логоритмічних занять забезпечується поєднанням індивідуалізації, інтеграції мотиваційних, сенсорних та музично-рухових компонентів, а також регулярною оцінкою та корекцією програми відповідно до розвитку і потреб конкретної дитини з РАС.

Висновки до третього розділу

Здійснено аналіз методичних рекомендацій щодо організації та проведення логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектра та результатів формувального етапу дослідження. Здійснено комплексну оцінку методичних підходів, що забезпечують індивідуалізацію занять, інтеграцію музично-ритмічних, рухових та мовленнєвих компонентів, а також активне залучення батьків та міждисциплінарної команди.

Встановлено, що використання логоритміки сприяє розвитку мовленнєвих, моторних, соціально-емоційних та когнітивних навичок дітей з РАС. Виявлено ефективність структурованих, повторюваних та емоційно привабливих вправ для стимулювання уваги, мотивації та активної участі дітей у заняттях. З'ясовано, що адаптація вправ під індивідуальні особливості

дітей дозволяє забезпечити оптимальний рівень складності та запобігти сенсорному перевантаженню.

Результати повторного опитування педагогів підтвердили підвищення частоти та різноманітності застосування логоритміки у педагогічній практиці, розширення цілей її використання та позитивну динаміку у формуванні мовленнєвої активності, соціальної взаємодії, емоційної регуляції та координації рухів дітей. Встановлено, що провідним чинником побудови логоритмічного заняття є емоційний стан дитини, а організаційні аспекти виконують адаптивну функцію.

З'ясовано, що труднощі, які виникають під час проведення занять, пов'язані переважно з організацією групової взаємодії, адаптацією вправ під індивідуальні потреби та утриманням уваги дітей. Водночас застосування чіткої структури заняття, чергування активних і спокійних вправ, використання візуальних та сенсорних стимулів дозволяє забезпечити баланс між структурованістю та гнучкістю занять і підтримувати позитивний емоційний стан дітей.

Визначено, що системне використання логоритміки з дотриманням принципів індивідуалізації, структурованості, повторюваності та інтеграції музично-рухових і мовленнєвих компонентів є ефективним засобом комплексного розвитку дітей з РАС та створює підґрунтя для подальшої корекційно-розвивальної роботи.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного теоретичного та емпіричного дослідження встановлено ефективність системного підходу до формування граматичних категорій роду та відмінка у дітей дошкільного віку з іншомовних родин, а також до використання логоритміки у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра. Аналіз науково-методичної літератури засвідчив, що засвоєння морфологічної системи української мови потребує розвитку психолінгвістичних механізмів, таких як фонематичне сприймання, словозмінні операції, граматичне узгодження, мовленнєва пам'ять та аналітико-синтетична діяльність. Виявлено, що діти, які зростають у сім'ях з іншомовним середовищем, засвоюють граматичні категорії повільніше, часто допускають інтерференційні помилки та нестійко використовують граматичні форми у спонтанному мовленні, що підкреслює потребу у цілеспрямованій системі логопедичної роботи.

Розроблено та апробовано корекційно-розвивальну методику формувального етапу, що ґрунтувалася на принципах поетапності, системності, полісенсорної взаємодії, емоційно-мовленнєвого залучення та функціональної спрямованості мовленнєвого матеріалу. Методика передбачала поступове розрізнення родів іменників, засвоєння відмінкових форм та використання граматичних категорій у зв'язному мовленні через ігрові моделі, комунікативні ситуації, драматизації та сюжетно-рольові ігри, що стимулювало природну мовленнєву активність дітей. Значну увагу приділено залученню родини до корекційного процесу, оскільки підтримка мовного середовища є необхідною умовою стабільності засвоєних граматичних форм.

Емпіричне дослідження показало суттєве підвищення рівня граматичної правильності мовлення у дітей експериментальної групи порівняно з контрольною. Якісний аналіз результатів засвідчив, що у дітей експериментальної групи зменшилася кількість аграматизмів, покращилася структура речень, підвищилася мовленнєва активність та впевненість у

спілкуванні. У контрольній групі суттєвих змін не спостерігалось, що підтвердило ефективність системного підходу та розробленої методики.

У процесі дослідження логоритміки встановлено, що вона має значний потенціал для комплексного розвитку дітей з РАС, забезпечуючи інтеграцію мовленнєвих, моторних та психоемоційних компонентів. Використання ритму, музики, руху та артикуляційних вправ сприяє розвитку темпоритмічної організації мовлення, мовленнєвого дихання, артикуляційної моторики, довільної регуляції рухів та емоційної саморегуляції. Виявлено, що структуровані, повторювані та емоційно привабливі вправи підвищують концентрацію уваги, мотивацію та активну участь дітей у заняттях, створюючи стабільний емоційний фон та знижуючи рівень тривожності.

Аналіз методичних аспектів проведення логоритмічних занять показав, що ефективність їх реалізації значною мірою залежить від індивідуалізації, адаптації вправ під особливості дітей, чергування активних і спокійних блоків та поєднання структурованості з педагогічною гнучкістю. Водночас визначено, що педагоги стикаються з труднощами організації групової взаємодії, утримання уваги дітей та методичного забезпечення занять, що підкреслює потребу у підвищенні професійної підготовки та створенні більш детальних рекомендацій щодо планування та проведення логоритмічних сесій.

Проведене дослідження підтвердило, що цілеспрямована логопедична робота та системне застосування логоритміки є ефективним засобом комплексного розвитку дітей дошкільного віку з іншомовним середовищем та з РАС. Застосування розроблених методик сприяє підвищенню граматичної правильності мовлення, розвитку морфологічних узагальнень, мовленнєвої активності, соціальної взаємодії, емоційної стабільності та сенсомоторної координації. Практична значущість результатів полягає у можливості впровадження методик у закладах дошкільної освіти та сімейному вихованні, а перспективними напрямками подальших досліджень визначено удосконалення інтегрованих програм логопедичного супроводу, ранньої

діагностики та розвитку граматичних категорій у полікультурному мовному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антипкін Ю. Г., Кирилова Л. Г., Мірошников О. О., Юзва О. О., Берегела О. В. Стрес-індуковані розлади в дітей з порушеннями нейророзвитку в період воєнного часу і підходи до їх корекції. *Міжнародний неврологічний журнал*. Вип.5(19). 2023. С.29–36.
2. Бавольська О. В. Формування комунікативних навичок дітей дошкільного віку з розладами спектра аутизму. Вип.2(101) С. 79–92.
3. Базь О. Л. Діагностика та корекція розладу аутистичного спектру у дітей дошкільного віку. *The 2nd International Scientific and Practical Conference Modern Education Using the Latest Technologies*. Lisbon, Portugal. International Science Group. 2023. 504 с.
4. Боднар І., Кудярска Т. Р. Значення логоритміки в роботі з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення. 20 с.
5. Васильєв Д. В. Особливості дитини з розладами аутистичного спектру. Рекомендовано Вченою радою Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. НДУ імені Миколи Гоголя. Вип. 28.04. 2022. 14 с.
6. Васильєв Д. В. Особливості дитини з розладами аутистичного спектру. Рекомендовано Вченою радою Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. НДУ імені Миколи Гоголя. Вип. 28.04. 2022. 14 с.
7. Галій А. І. Програма організації та проведення корекційно-розвиткових занять із дітьми з соціоадаптаційними освітніми труднощами дітей з розладами аутичного спектру : навч.-метод. програма. 2025. 76 с.
8. Гридасова А. С. Логоритміка на музичних заняттях як метод профілактики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку. *Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації* : зб. наук. праць. С. 369–373.
9. Гульчак Т. Використання сучасних інноваційних технологій музичного виховання дошкільнят: музикотерапія, логоритміка. *Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації* : зб. наук. праць. С. 168–174.

10. Денисюк Є. М. Логоритміка як метод корекції раннього розвитку дітей з особливими освітніми потребами. *Вісник Освітньо-наукового центру сімейно-центрованих практик*. 2023. С.117–119.

11. Гушель Л.Є., Скрипнікова С.В. Корекція звуковимови у дітей молодшого дошкільного віку засобами логоритміки. *Збірник тез учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Тенденції розвитку дошкільної та початкової освіти: молодь і наука»*. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. м. Київ. Част.2. 2021. С.247–250.

12. Дронік Л. В. Логоритміка як засіб корекції та розвитку усного мовлення в дітей із ЗНМ 3 рівня. 2024. С. 255–259.

13. Загребельна О. О. Логоритміка як засіб корекції мовленнєвих порушень у дітей молодшого шкільного віку. *Вісник Освітньо-наукового центру сімейно-центрованих практик*. 2023.С. 124-127.

14. Іваненко А., Ямпольць К. Проблема розвитку у дітей з РАС імітаційних навичок у поведінковому підході. міжнародний проєкт як одна з активних форм підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності. 2022. 70 с.

15. Іваненко А., Ямпольць К. Проблема розвитку у дітей з РАС імітаційних навичок у поведінковому підході. міжнародний проєкт як одна з активних форм підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності. 2022. 70 с.

16. Кавиліна Г. К. Особливості організації занять з логоритміки у дітей з розладами аутичного спектру. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 34(1). С. 119-122.

17. Капітула М. С. Логоритміка в системі корекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика. Харківський національний педагогічний університет імені Сковороди Г.С. 2023. С.356-358

18. Коваль О. розвиток навичок самообслуговування у дітей з розладами аутистичного спектру в інклюзивних класах. теорія і практика спеціальної педагогіки та психології. 193 с.

19. Козак М. М. Формування комунікативних навичок у дітей з аутизмом. *MS thesis*. 2021. 58 с.

20. Козинець О. В., Співак А. Г. Особливості організації логоритмічних занять для дітей з розладами аутистичного спектра. 2024. С. 41-17.

21. Косенко Ю. Активізація мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектра методом сенсорної інтеграції. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2025. С. 31-39.

22. Котлова Л. О., Хавчук Д. Ю. Значення логоритміки в розвитку мовлення дошкільників. 2025. С. 80-83.

23. Красніцька О. М., Максимець С. М. Особливості використання логоритміки у освітньому просторі дошкільного закладу. Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2024. 192 с.

24. Кузнецова Т. М. Особливості розвитку вищих психічних функцій у дітей з розладом аутистичного спектру. 2024. 42 с.

25. Літвінов Р., Могиленко А., Пожидаєв М. особливості фізичного та психічного розвитку дітей з особливими освітніми потребами. *Universum*. 2024. С. 440-446.

26. Мандзюк О. С. Логоритміка в системі роботи з дітьми дошкільного віку. 2024. С. 349-351

27. Мануйлова Д. А. Логоритміка як засіб розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку сучасних ЗДО. 2024. 66 с.

28. Матвієнко Т., Стахова Л. Логоритміка в системі роботи з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення. секція 1 актуальні питання корекційно-розвивальної, психолого-педагогічної та реабілітаційної роботи серед осіб з особливими потребами . 2023. С.178.

29. Мельничук І. В., Кучер З. С. Психологічні особливості порушення пізнавальних психічних процесів у дітей з розладом аутистичного спектру та їх нейрореабілітація. *Actual Problems of Practical Psychology*. 2025. С. 108-111.

30. Мількова-Толкачова А. Розвиток комунікативних навичок у дітей молодшого дошкільного віку з РАС. 2024. 82 с.

31. Мойсеєнко І. М., Білюк О. Г., Приходько Т. П. Аналіз методів та стратегій логопедичної роботи для розвитку мовлення та комунікаційних навичок у дітей з РАС. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2024. С. 95-105.

32. Мусієнко О. В., Мумінов А. К., Артюх В. М. Вплив тренувань засобами фрі-файту на рухові навички, сенсорне функціонування і якість життя дитини з аутизмом (унікальний випадок. 2022. С. 108-112.

33. Назарчук Л. Ю., Борецько О. М. Роль логоритміки у розвитку мовлення молодших школярів із порушенням комунікації. *VII Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти»*. 2025. С. 256–257

34. Олексюк В. Р., Павелко О. П. Особливості розвитку та психокорекції пізнавальної сфери дітей з РАС. *Вчені записки*. 2022. С. 120–124.

35. Призванська Р. А. Психологічні засади музикотерапевтичної роботи з дітьми із розладами аутистичного спектру. 2021. 22 с.

36. Радкевич О. М. Психологічні особливості розвитку дітей з вадами розумового розвитку. 2021. 65 с.

37. Сакір Н. О. Логоритміка як засіб для сприяння розвитку мовлення та мови дітей дошкільного віку. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2023. Вип. 3. С.61–65.

38. Скрипник Т. Повторювана та стереотипна поведінка при розладах аутистичного спектра та лобних епілепсіях обговорення клінічного випадку *Psychosomatic Medicine and General Practice*. 2021. Т. 6(3). С.1-11

39. Сторожик А. С. Логоритміка як засіб розвитку зв'язного мовлення в дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Редакційна колегія. 355 с.
40. Суровцова Є. Р., В. В. Партола. Логоритміка у корекційно-логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку із ЗНМ. 2023. С.198-200
41. Таран О., Машьянова Г. Діагностика та формування комунікативних навичок в умовах ігрової діяльності у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом. 2024. С.274 -276
42. Тарасюк Є. Ю., Хворова Г. М. Логоритміка та її корекційне значення. Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2023. 277 с
43. Тесленко С. Використання логоритміки у корекційній роботі з дітьми з порушенням звуковимови. *Acta Paedagogika Volyniensis*. 1(1). 2022. С. 130-135.
44. Тищенко В. В., Соловйова Т. Г. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектру засобами логоритміки. Спеціальна освіта та соціальна інклюзія виклики ХХІ. 2024. С. 45.
45. Уколова Р. С., Ріга О. О. Аутизм у дітей (клінічне спостереження). 2022. С. 84.
46. Федорова А. К., Кресан О. Д. Проблема розладу аутичного спектру дитини. За заг. ред. Редакційної колегії. 2024. 389 с.
47. Форостян О. І., Анкудінова В. Корекційна робота з дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектру. *Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць*, Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. С. 112-115.
48. Храбра С. З., Барладин О.Р., Вакуленко Л.О., Грушко В.В., Пацула І.Н. Physical and sports rehabilitation in speech therapy: psychophysiological aspect Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. 15. 2025. Вип.3 (189). С. 168-171.

49. Черніченко Л. А. Корекція мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку засобами логоритміки. *Acta Paedagogica Volyniensis*. 2022. Вип. 1(1). С.234-238.

50. Шадюк О., Матрой Л. Корекція мовленнєвих порушень дітей засобом логоритміки. *Ways of Science Development in Modern Crisis Conditions: Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Internet Conference*, June 8-9, 2023. С. 481.

51. Шведюк Н. А., Хворова Г. М. Логоритміка як засіб корекції мовленнєвих порушень у дітей з особливими освітніми потребами. 2024. С.357-360.

52. Шостак О. Логоритміка як засіб корекції ЗНМ у молодших школярів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. С. 255-259.

53. Antara P. A., Wirawan I.M.A., Ujianti P.R., Paramita M.V.A., Setyowahyudi R., Dewi N.P.S. Integrating Balinese Gamelan Music with Sensorimotor Rhythm Intervention to Improve Brain Wave Synchrony and Language Processing in Autistic Children. *International Journal of Language Education*. Vol.8(4).2024. P.778-794.

54. Basha E., Vyshka G. "Historical Concepts of Disconnection in the Pioneering Works of Bleuler and Wernicke." *Current Research in Medical Sciences* Vol.4(3). 2025. P.18-22.

55. Bigler E. D., Bigler E.D., Grandin T., Cooperrider J., Abildskov T.J., Anderson J.S. Dr. Temple Grandin:і. Neuropsychological assessment and a multimodal neuroimaging case study of a distinguished scientist, educator, and person with autism. *Journal of Pediatric Neuropsychology*. Vol.11(3). 2025. P.99.

56. Chen, Rachel S.Y. Embodied design for non-speaking Autistic children. The emergence of rhythmical joint action. *Proceedings of the 20th Annual ACM Interaction Design and Children Conference*. 2021. P. 648-651.

57. Stuart D., Berkovits L., Eisenhower A., Blacher J. Child-centred play therapy and rhythmic relating improves emotion regulation in autism. A singlen pilot

intervention study. *Counselling and Psychotherapy Research*. Vol.25(1).2025. P.126-171.

58. Ding X., Wu J., Li D., Liu Z. The benefit of rhythm-based interventions for individuals with autism spectrum disorder: a systematic review and meta-analysis with random controlled trials. *Frontiers in Psychiatry*. Vol.15. 2024. P.143-161.

59. Duan G. Effects of rhythmic gymnastics on joint attention and emotional problems of autistic children: a preliminary investigation. *Computational Intelligence and Neuroscience*. 2022. P.1-10.

60. Fauziah N. Drum rhythm therapy. An intervention to stimulate the cognitive abilities of children with Autism Spectrum Disorder (ASD). *Psikohumaniora: Jurnal Penelitian Psikologi*. Vol.7(2). 2022. P.211-230.

61. Fiveash A., Bedoin N., Gordon R. L., Tillmann B. Processing rhythm in speech and music: Shared mechanisms and implications for developmental speech and language disorders. *Neuropsychology*. Vol.35(8). 2021. P. 771.

62. Fram N. R., Liu T., Lense M. D. Social interaction links active musical rhythm engagement and expressive communication in autistic toddlers. *Autism Research*. Vol.17(2). 2024. 354 P.

63. Hilton C., Ratcliff K. Sensory processing and motor issues in autism spectrum disorders. *Handbook of Autism and Pervasive Developmental Disorder: Assessment, Diagnosis, and Treatment*. Cham: Springer International Publishing. 2022. P. 73-112.

64. Hu C., Thrasher J., Li W., Ruan M., Yu X., Paul L. K., Wang S., Li X. Exploring speech pattern disorders in autism using machine learning. Arxiv preprint. 2024. P.1-13.

65. Kapp S. K., Gudknecht J. The Strengths of Speech Divergence in Autistic People: Implications for Assessment and Support. *Infant and Child Development*. Vol.34(3). 2025. P.7-17.

66. LaGasse B., Yoo G. E., Welde Hardy M. Rhythm and music for promoting sensorimotor organization in autism. Broader implications for outcomes. *Frontiers in Integrative Neuroscience*. Vol.18.2024. P. 14-38.
67. Maemonah H., Notobroto H. B., Sulystiono D., Widarti L. Factors affecting the ability to speak in children with autism spectrum disorders. *Journal of Public Health Research*. Vol. 10(2). 2021. P.20-26.
68. Morris P. O., Morris P. O., Hope E., Foulsham T., Mills J. P. Dance, rhythm, and autism spectrum disorder. An explorative study. *The Arts in Psychotherapy*. Vol.73. 2021. P. 101-120.
69. Muthusamy R. R., Muthusamy R., Padmanabhan R., Ninan B., Ganesan S. Impact of sensory processing dysfunction on fine motor skills in autism spectrum disorders. *Physiotherapy Quarterly*. Vol.29(2). 2021. P. 22–44.
70. Piccolo G. M. Do pensamento autístico de Eugen Bleuler ao DSM-V: a construção epistemológica do autismo e a explosão de sua manifestação. *Em SciELO Preprints*. 2024. P.1-19. <https://doi.org/10.1590/SciELOPreprints.8383>
71. Rimmer C., Dahary H., Quintin E.-M. Links between musical beat perception and phonological skills for autistic children. *Child Neuropsychology*. Vol.30(3). 2024. P.361-380.
72. Rimmer, Charlotte. Phonological awareness skills of school age children on the autism spectrum: Associations among emergent literacy, cognitive functioning and musical beat perception. McGill University (Canada). 2022. 24 p.
73. Saedi A., Rahmati S., Soltani Z. Effectiveness of rhythmic poetry training on growth of social, speaking and writing abilities of children with Autism Spectrum Disorder. *Empowering Exceptional Children*. Vol.12(1). 2021. P. 31-42.
74. Wang L., Pfordresher P. Q., Jiang C., Liu F. Atypical vocal imitation of speech and song in autism spectrum disorder: Evidence from Mandarin speakers. *Autism*. Vol.29(2). 2025. P. 408-423.
75. Wang L., Pfordresher P. Q., Jiang C., Liu F. Atypical vocal imitation of speech and song in autism spectrum disorder: Evidence from Mandarin speakers. *Autism*. Vol.29(2). 2025. P. 408-423.

76. Zhaowen Z. A randomized controlled trial of the efficacy of music therapy on the social skills of children with autism spectrum disorder. *Research in Developmental Disabilities*. 2025. P. 9-13.

77. Zheng Z., Shen Y. C. A case study on the communication functions of non-conventional speech in autistic children. *TPM Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology*. Suppl. 2025. Posted 15 September. P.1459-1463.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Анкета «Опитування педагогів ЗДО щодо використання логоритміки у
роботі з дітьми дошкільного віку з РАС»**

[https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSf-
poGXxDFkhCDgSXjt0iNHGxwDza2VUIv95EkHWp7lzFX0vQ/viewform?usp=di
alog](https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSf-poGXxDFkhCDgSXjt0iNHGxwDza2VUIv95EkHWp7lzFX0vQ/viewform?usp=dialog)

Додаток Б**Структура організації логоритмічного заняття****1. Привітання та орієнтація у просторі (1-2 хвилини)**

Коротке знайомство з простором заняття.

Візуальний сигнал (картка або піктограма), що означає початок заняття.

Використання короткої фрази або пісні для привітання, яка повторюється щодня, для формування ритуалу.

2. Вступна мотивація (2-3 хвилини)

Демонстрація матеріалів заняття: музичні інструменти, картки, наочні посібники.

Коротка демонстрація вправ, які будуть виконуватися, з акцентом на їхню цікавість та ігрову форму.

Пояснення правил і сигналів переходу між вправами за допомогою візуального розкладу.

3. Мовленнєво-ритмічний блок (5-10 хвилин)

Артикуляційні вправи (вправи для губ, язика, щік).

Дихальні та фонетичні вправи.

Ритмічні вправи з проспівуванням та ритмічним промовлянням слів або коротких фраз під музику.

Використання мотиваційних підкріплень для підтримки правильного виконання.

4. Руховий блок (5-10 хвилин)

Рухливі ігри, що спрямовані на координацію рухів та синхронізацію їх з музичним супроводом.

Виконання простих хореографічних вправ або ритмічних рухів під музику.

Включення елементів сенсорної стимуляції (м'ячі, обручі, стрічки, масажери, балансири тощо) для подолання стереотипів та розвитку координації.

5. Інтерактивні ігри та релаксація (4-6 хвилин)

Короткі ігрові вправи для відпочинку та переключення уваги.

Дихальні вправи або міні-медитації з музичним супроводом.

Використання простих візуальних сигналів для завершення активності.

6. Заключний блок: підсумок та похвала (2-3 хвилини)

Огляд пройденого матеріалу, демонстрація успіхів дітей на візуальному розкладі.

Використання системи візуального заохочення (стікери, смайлики).

Коротке прощання з дитиною та повторення сигналу закінчення заняття.

Візуальний розклад логоритмічного заняття з дітьми дошкільного віку з
РАС

Привітання

Вступна мотивація

Мовленнєво- ритмічний блок

Руховий блок

Інтерактивні ігри та релаксація

Заключний блок: підсумок та похвала

Додаток Г

**Чек-лист для педагогів: контроль ефективності логоритмічного
заняття**

Показник	Оцінка (Так/Ні/Частково)	Спостереження
1. Дотримання структури заняття		Чи були чітко розділені блоки заняття (вступ, основна частина, завершення)
2. Чергування активних і спокійних вправ		Чи змінювався темп і рівень активності відповідно до потреб дітей
3. Утримання уваги дітей		Чи вдалося підтримати концентрацію протягом заняття
4. Мовленнєвий прогрес		Чи спостерігалось покращення артикуляції, словникового запасу, інтонаційних навичок
5. Моторний розвиток		Чи відзначався розвиток координації рухів, ритму та моторної активності
6. Соціальна взаємодія		Чи брали участь діти у спільній діяльності, взаємодіяли з педагогом та однолітками
7. Емоційний стан і мотивація		Чи була помітна позитивна емоційна залученість та інтерес до завдань

8. Адаптація вправ під індивідуальні потреби		Чи враховувалися сенсорні особливості, рівень тривожності та гіперактивності
9. Використання наочності та ігрових елементів		Чи були застосовані предмети, візуальні підказки, музичні та ігрові компоненти
10. Взаємодія з батьками		Чи надавались рекомендації для закріплення навичок вдома та участь батьків у процесі

Методичний блок логоритмічних вправ для педагогів

1. Вправи для логопеда

Основна мета: розвиток мовлення, артикуляції, фонематичного слуху

- «Повторюй звук» – повторення складів або звуків під ритм.
- «Мімічне відображення» – повторення артикуляційних рухів педагога.
- «Пісні з простим текстом» – короткі тексти з акцентом на вимову.
- «Ритмічне питання-відповідь» – відповіді словами або рухами на ритмічний сигнал.

Особливості: використання ритмічних супровідних інструментів, візуальних підказок, інтеграція з руховими вправами для кращої артикуляції.

2. Вправи для корекційного педагога

Основна мета: розвиток моторики, координації, сенсорної інтеграції, ритмічної чутливості

- «Повтори рух» – повторення рухів педагога руками та ногами.
- «Топ-топ» – чергування топання ногами та плескання долонями.
- «Ходьба по лінії» – розвиток координації та балансу.
- «Рухи із стрічками» – рухи стрічками для зорово-моторної координації.
- «Маракас і м'яч» – координація рухів з музичним супроводом.

Особливості: важливо чергувати активні і спокійні вправи, адаптувати інтенсивність під сенсорні особливості дітей.

3. Вправи для психолога

Основна мета: соціально-емоційний розвиток, регуляція поведінки, розвиток взаємодії

- Соціально-комунікативні ігри «Передай ритм товаришу» – навчання взаємодії та наслідуванню.

- Інтеграція логоритміки з арт-терапією – малювання або рухи пензликами під ритм, розвиток емоційного самовираження.
- Інтеграція з сенсорними вправами – стимуляція через текстури (м'ячки, тканини) під час ритмічних вправ.

Особливості: психолог контролює рівень тривожності, допомагає адаптувати вправи для дітей з підвищеною сенсорною чутливістю, формує емоційний контакт.

Додаток Д**Логоритміка вдома: вправи для батьків**

Основна мета: закріплення навичок вдома, підтримка мотивації та залученості.

Повторювані прості пісні з рухами: батьки співають разом із дитиною, повторюючи прості рухи.

- Ігри «Повтори рух» або «Топ-топ» вдома – короткі ритмічні ігри для розвитку моторики.
- Залучення улюблених стимулів – іграшки, предмети для сенсорної стимуляції під час ритмічних ігор.
- Розважальні вправи на концентрацію та ритм – наприклад, хлопки або постукування улюбленим предметом під музичний ритм.

Особливості: батьки працюють у спокійному темпі, з підтримкою позитивного емоційного фону, мотивують дитину похвалою і простими винагородами.